

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Географічний факультет
Кафедра географії та менеджменту туризму

**РОЗРОБКА ТА ПОРІВНЯННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ТУРИСТИЧНИХ
ПРОДУКТІВ ЗАМКАМИ НІМЕЧЧИНИ ТА ІСПАНІЇ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка IV курсу 410 групи
спеціальності 242 «Туризм»

ОП «Міжнародний туризм»

Якубець Антоніна Іванівна

Керівник: кандидат географічних наук,
доцент

Брик Степан Дмитрович

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №_____

від «___» _____ 202_ р.

Зав. кафедри _____ д. геогр. н., проф. Король О. Д.

Чернівці – 2026

Анотація

В роботі розкрито теоретичні засади замкового туризму та його класифікацію. Проаналізовано туристичний потенціал замкових комплексів Німеччини та Іспанії й порівняно пропозиції українських туроператорів. Розроблено два авторські тури – замками Баварії та Кастилії – з маршрутними картами та калькуляцією вартості. За результатами SWOT-аналізу з'ясовано конкурентні переваги розроблених продуктів.

Ключові слова: замковий туризм, пізнавальний туризм, культурна спадщина, туристичний потенціал, туристичний продукт, Німеччина, Іспанія, туристичний маршрут.

Abstract

The thesis reveals the theoretical foundations and classification of castle tourism. The tourist potential of castle complexes in Germany and Spain is analysed and Ukrainian tour operators' offerings are compared. Two original tours – through the castles of Bavaria and Castile – have been developed with route maps and cost calculations. A SWOT analysis identifies the competitive advantages of the developed products.

Keywords: castle tourism, cognitive tourism, cultural heritage, tourist potential, tourist product, Germany, Spain, tourist route.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Якубець А.І.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТА ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ	7
1.1. Поняття та специфіка пізнавального та замкового туризму	7
1.2. Замковий туризм як перспективний напрямок: класифікація та особливості	11
1.3. Методологія дослідження та оцінки туристичного потенціалу замкових комплексів	18
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ В НІМЕЧЧИНІ ТА ІСПАНІЇ	22
2.1. Оцінка ресурсної бази та статистичний аналіз туристичних потоків обох країн	22
2.1.1 Оцінка ресурсної бази Німеччини	22
2.1.2 Оцінка ресурсної бази Іспанії	39
2.2. Порівняльний аналіз туристичного потенціалу замків Німеччини та Іспанії	52
2.3. Аналіз наявних на ринку пізнавальних турів замками Німеччини та Іспанії	61
РОЗДІЛ III. РОЗРОБКА ТА ПОРІВНЯННЯ АВТОРСЬКИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРОДУКТІВ	72
3.1. Проектування пізнавального туру замками Німеччини	72
3.1.1. Технологічна карта маршруту	72
3.1.2. Маршрут туру та програма перебування	72
3.1.3 Характеристика об'єктів маршруту та цільова аудиторія туру. .	74
3.1.4 Калькуляція вартості туру	76
3.2. Проектування пізнавального туру замками Іспанії	77
3.2.1. Технологічна карта маршруту	77
3.2.2. Маршрут туру та програма перебування	78
3.2.3 Характеристика об'єктів маршруту та цільова аудиторія туру. .	79
3.2.4 Калькуляція вартості туру	81
3.3. SWOT-аналіз розроблених турів та їх порівняльна характеристика	82
3.3.1 Порівняльна характеристика розроблених турів	86
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90

ВСТУП

Замковий туризм є одним із найбільш динамічно зростаючих сегментів культурно-пізнавального туризму в Європі. Замкова та фортифікаційна спадщина, зосереджена на теренах Німеччини та Іспанії, становить унікальний ресурс для формування туристичних продуктів, здатних задовольнити зростаючий попит мандрівників на автентичний культурний досвід. Водночас ефективне використання цього ресурсу залишається предметом наукових дискусій: питання оптимальних моделей управління спадщиною, формування конкурентоспроможного туристичного продукту та подолання сезонності потребують систематичного дослідження.

Актуальність теми. Замковий туризм як окремий напрямок культурно-пізнавального туризму перебуває в центрі наукової уваги зарубіжних дослідників. Теоретичні засади культурного туризму висвітлені у працях Г. Річардса, Б. Макерчера та Г. Крос, М. Сміта. Питання менеджменту туристичної спадщини досліджували Д. Тімотаї, С. Бойд, а також Р. Тенненті та С. Прайс. Типологію відвідувачів культурної спадщини розробили Дж. Ньяупане та К. Андерек. Серед вітчизняних вчених окремі аспекти культурного та пізнавального туризму досліджували М.П. Кляп та Ф.Ф. Шандор, А.Ю. Парфіненко, О.О. Любіцева. Разом із тим порівняльний аналіз замкового туризму Німеччини та Іспанії у контексті розробки конкретних туристичних продуктів для українського ринку залишається недостатньо вивченим, що й обумовлює актуальність та доцільність проведення цього дослідження.

Об'єктом дослідження є замковий туризм як різновид культурно-пізнавального туризму в Німеччині та Іспанії.

Предметом дослідження є туристичний потенціал замкових комплексів Німеччини та Іспанії, сучасні моделі їх туристичного використання та принципи формування пізнавальних туристичних продуктів на їх основі.

Метою бакалаврської роботи є удосконалення підходів до формування туристичних продуктів на основі замкової спадщини Німеччини та Іспанії шляхом порівняльного аналізу їхнього туристичного потенціалу та розробки авторських пізнавальних маршрутів.

Відповідно до мети визначено такі *завдання дослідження*:

- розкрити поняття та специфіку пізнавального і замкового туризму, охарактеризувати їх класифікацію та особливості розвитку;
- узагальнити методологію дослідження та оцінки туристичного потенціалу замкових комплексів;
- здійснити оцінку ресурсної бази та статистичний аналіз туристичних потоків замкового туризму Німеччини та Іспанії;
- провести порівняльний аналіз туристичного потенціалу замків Німеччини та Іспанії та проаналізувати наявні на ринку пізнавальні тури замками обох країн;
- розробити та порівняти авторські пізнавальні тури замками Німеччини та Іспанії з проведенням їх SWOT-аналізу.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс взаємодоповнювальних методів наукового дослідження. Системний підхід застосовувався для розгляду замкових комплексів як цілісних туристичних систем. Загальнонаукові методи аналізу та синтезу використано для опрацювання наукових джерел і формування теоретичної бази. Статистичний аналіз застосовувався для дослідження туристичних потоків, рівня відвідуваності замкових об'єктів та динаміки міжнародних прибуттів до Німеччини та Іспанії. Порівняльний метод дозволив зіставити туристичний потенціал та моделі управління спадщиною обох країн. SWOT-аналіз використано для оцінки конкурентоспроможності розроблених туристичних продуктів. Картографічний метод застосовувався для просторового аналізу розподілу замкових об'єктів та туристичних маршрутів. Метод узагальнення забезпечив формулювання висновків дослідження.

Вихідні дані для розробки теми. Інформаційну базу дослідження склали: наукові монографії та статті вітчизняних і зарубіжних учених у галузі культурного туризму та менеджменту спадщини; офіційні статистичні дані Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), Eurostat, Федерального статистичного управління Німеччини (Destatis) та туристичного агентства Іспанії (Turespaña); звіти Баварської адміністрації палаців, садів та озер (BSV), Фонду прусських палаців і садів Берліна-Бранденбурга (SPSG), Paradores de Turismo de España; база даних замкових комплексів Інституту замків Європи (EBIDAT); матеріали Асоціації любителів замків Іспанії (AEAC) та Інституту культурної спадщини Іспанії (IPCE); туристичні каталоги та програми українських туроператорів Adriatic Travel, Аккорд-тур, Tango Travel, а також міжнародної платформи GetYourGuide; офіційні вебсайти досліджуваних туристичних об'єктів.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТА ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття та специфіка пізнавального та замкового туризму

Пізнавальний туризм є однією з найважливіших складових сучасної туристичної індустрії, що відіграє значну роль у розвитку культурних зв'язків між країнами та формуванні світогляду людини. Його сутність полягає у задоволенні потреб туристів у пізнанні історії, культури, традицій, архітектури та способу життя інших народів [37]. На відміну від рекреаційного туризму, головною метою якого є відпочинок і відновлення фізичних сил, пізнавальний туризм орієнтований передусім на інтелектуальний розвиток особистості, розширення її кругозору та отримання нових знань.

Важливою особливістю пізнавального туризму є його тісний зв'язок із культурною спадщиною. Згідно з дослідженнями у сфері туризму, значна частина туристів відвідує історичні міста, музеї, архітектурні пам'ятки та інші культурні об'єкти, які формують основу туристичних маршрутів [32]. При цьому культурна спадщина виступає не лише об'єктом споживання, але й ресурсом сталого розвитку, оскільки її збереження забезпечує довгострокову привабливість територій. Однією з важливих форм пізнавального туризму є замковий туризм, який спеціалізується на відвідуванні замків, фортець та інших оборонних споруд.

Фортифікаційні споруди – елементи обладнання місцевості, штучні перешкоди й збудовані укриття, метою яких є забезпечення військам умов для ведення оборони, зменшення їхніх втрат і ускладнення для противника наступальних дій [9].

Замок – це архітектурна споруда або комплекс будівель, зведених у період Середньовіччя, які поєднували кілька функцій: житлову, оборонну та адміністративну. У середньовічній Європі замки, як правило, виконували роль резиденцій феодалів. Замки разом із монастирями належать до найбільших історичних споруд, що збереглися в населених пунктах.

Фортифікаційні замки зазвичай будувалися у важкодоступних місцевостях – у гірських районах або на крутих височинах. Поруч із ними виникали поселення, жителі яких під час ворожих нападів знаходили захист у стінах фортеці. Незважаючи на відмінності в архітектурі та внутрішньому плануванні, більшість замків мали спільну рису – вони були добре укріпленими та пристосованими до тривалого витримування облоги.

Палац – це велична й розкішна будівля, що вирізняється своєю архітектурною вишуканістю. Спочатку палаци слугували резиденціями монархів, князів та представників вищої знаті, а починаючи з XIII століття, цим терміном також почали називати будівлі, у яких розміщувалися органи державної влади.

Особливість замкового туризму полягає в поєднанні різних функцій: пізнавальної, культурної, рекреаційної та емоційної. Замки виступають не лише архітектурними пам'ятками, а й уособленням історичних епох, політичних процесів і культурних традицій. Вони є матеріальними свідченнями минулого, що дає змогу туристам відчувати історію через безпосередню взаємодію з автентичним середовищем.

Ще однією важливою рисою замкового туризму є його інтеграційний характер. Він поєднує різні види туристичної діяльності, зокрема екскурсійний, подієвий та готельний туризм. У багатьох країнах Європи замки активно використовуються як туристичні об'єкти: у них розміщуються музеї, готелі, виставкові центри, а також проводяться фестивалі та історичні реконструкції. Це дозволяє створити комплексний туристичний продукт і підвищити привабливість об'єкта.

Але при цьому культурна спадщина виступає не лише об'єктом споживання, а й важливим ресурсом сталого розвитку, оскільки її збереження забезпечує довготривалу привабливість територій. Водночас реалізація стратегії сталого менеджменту спадщини (Sustainable Heritage Management) стикається з серйозною проблемою – високою вартістю утримання таких об'єктів. Замкові та палацові комплекси потребують значних фінансових

ресурсів для реставрації, консервації, підтримки архітектурних елементів і належних умов функціонування. У цьому розрізі комерціалізація замку (через створення готелів чи конференц-залів) виступає не лише бізнес-моделлю, а передусім стратегічним інструментом фізичного виживання пам'ятки.

Разом з тим, успішне функціонування такого комплексного туристичного продукту потребує чіткого визначення цільової аудиторії. Особливістю замкового туризму є його орієнтація на різні категорії туристів. Для їх систематизації доцільно використати міжнародну типологію відвідувачів культурної спадщини (культурні туристи), розроблену Дж. Ньяупане та К. Андереком. Відповідно до неї, аудиторія замкових об'єктів поділяється на дві основні групи: цільових та супутніх культурних туристів.

Рис 1.1 Типологія культурних туристів (за Дж. Ньяупане та К. Андереком) [46]

Представлена типологія культурних туристів має безпосереднє відношення до замкового туризму, оскільки замки виступають важливими об'єктами культурної спадщини і вони можуть охоплювати як цільових, так і супутніх культурних туристів. Основу цільової аудиторії становлять істинні культурні туристи, для яких замок, його історична спадщина та архітектурне середовище є ключовим мотивом подорожі. Цю групу умовно можна поділити

на дві категорії. Перша охоплює поціновувачів історико-культурних об'єктів, які свідомо відвідують замки, купуючи екскурсійні квитки, щоб ознайомитися з інтер'єрами Нойшванштайн або дослідити мавританське мистецтво Альгамбра. Друга категорія орієнтована на отримання емоційного досвіду через участь у подіях, де замок виступає автентичною локацією, зокрема під час фестивалів у Гогенцоллерн або культурних заходів «Festivales de los Castillos» в Арагоні. Водночас випадкові (супутні) культурні туристи також становлять доволі значну частину відвідувачів, для яких відвідування замкового об'єкта не є головною метою подорожі, а лише доповнює загальну туристичну програму. Саме ця категорія мандрівників демонструє здатність замкового туризму органічно інтегруватися з іншими видами туристичної діяльності, що значно розширює його функціональні можливості та підвищує привабливість.

Насамперед варто відзначити тісний зв'язок замкового туризму з природним туризмом. Багато замків у Німеччині розташовані в мальовничих регіонах, зокрема в Баварських Альпах або вздовж долини Рейну, де природні ландшафти гармонійно поєднуються з історичною архітектурою. В Іспанії замки часто зведені на пагорбах або в оточенні рівнинних і гірських пейзажів, що також підсилює їхню візуальну привабливість. У результаті туристи поєднують огляд замкових комплексів із прогулянками, пішохідними маршрутами, екологічними турами або фототуризмом. Таким чином, замок виступає не лише культурним об'єктом, але й елементом природно-рекреаційного середовища.

Не менш важливим є поєднання замкової спадщини зі спортивним та активним туризмом. Наприклад, у Німеччині існують спеціалізовані багатоденні веломаршрути, такі як «Велодоріжка Замкової дороги» (Burgenstraße) [19]. Велосипедисти або учасники піших походів можуть не заглиблюватися в історичні деталі кожної споруди, але вони використовують замки як локації для відпочинку, ночівлі чи обіду.

Окремої уваги заслуговує інтеграція замкового туризму з діловим туризмом. У сучасних умовах багато замків у Німеччині та Іспанії адаптовані до проведення бізнес-заходів: у них функціонують готелі, конференц-зали, банкетні простори. Завдяки цьому замкові комплекси стають престижними локаціями для проведення конференцій, ділових зустрічей, корпоративних заходів, а також весіль і урочистостей. Така практика сприяє не лише популяризації замків, але й забезпечує їх економічну ефективність та стабільне функціонування.

Таким чином, привабливість замків Німеччини та Іспанії для супутніх туристів забезпечує їхній розвиток і ефективне функціонування. Інтеграція історичної спадщини з природним, спортивним та діловим туризмом доводить, що замки – це не застигли в часі музеї, а гнучкий туристичний ресурс, здатний задовольнити найрізноманітніші потреби сучасного мандрівника.

1.2 Замковий туризм як перспективний напрямок: класифікація та особливості.

Сучасний ринок культурного туризму відзначається тенденцією до спеціалізації та формування нішевих сегментів, що обумовлено змінами у споживчій поведінці та трансформацією туристичного попиту. За твердженням Алмейда та Сільвейра, туризм у постмодерному суспільстві розвивається через фрагментацію та спеціалізацію продуктів, що супроводжується зростанням ролі індивідуальних інтересів і персоналізованого досвіду [16]. Це свідчить про поступовий перехід від масового туризму до вузькоспрямованих напрямків.

Замковий туризм у сучасних умовах виступає одним із найбільш перспективних напрямків розвитку культурного туризму, що поєднує у собі історико-культурну цінність, емоційну привабливість та економічний потенціал. Особливість цього виду туризму полягає у використанні замкових комплексів як багатофункціональних об'єктів, які можуть виконувати як пізнавальні, так і комерційні функції.

Це створює суттєві передумови розвитку замкового туризму, оскільки згідно з дослідженнями, сучасні туристи орієнтуються на отримання персоналізованого досвіду, що стимулює розвиток спеціалізованих сегментів туризму. У цьому контексті замкові комплекси виступають ефективними туристичними об'єктами, поєднуючи історичну цінність, емоційний компонент та інтерактивність. Для глибшого розуміння сутності замкового туризму важливим є його класифікація та визначення ключових особливостей.

Передусім, замкові об'єкти доцільно класифікувати за кількома критеріями. Одним із найважливіших є архітектурний стиль. У країнах Європи, зокрема в Німеччині та Іспанії, можна виділити замки, побудовані у романському, готичному, ренесансному, бароковому та неоготичному стилях.

Таблиця 1.1

Класифікація замків за архітектурним стилем

Архітектурний стиль	Хронологічні межі	Ключові особливості	Приклад у Німеччині	Приклад у Іспанії
Романський	XI – XIII ст.	Масивні стіни, вузькі вікна-бійниці, напівкруглі арки, пріоритет оборонної функції.	Замок Вартбург (Тюрингія)	Замок Лоарре (Арагон)
Готичний	XIII – XV ст.	Стрільчасті арки, високі вежі, витонченість ліній, поява великих залів та вітражів.	Замок Марксбург (Рейн)	Замок Бельвер (Мальорка)
Ренесанс	XV – XVI ст.	Симетрія, відкриті аркади, декоративні фонтани, перехід від фортеці до розкішної резиденції.	Гайдельберзький замок (Баден-Вюртемберг)	Алькасар у Сеговії
Бароко	XVII – XVIII ст.	Пишність декору, складні садові ансамблі, велика кількість залів, акцент на величі та статусі.	Людвігсбурзька резиденція (Баден-Вюртемберг)	Королівський палац у Мадриді

Романтизм (неоготика)	XIX ст.	Ідеалізація середньовіччя, декоративність, «казковий» вигляд, відсутність оборонної функції	Замок Нойшванштайн (Баварія)	Замок Бутрон (Країна Басків)
--------------------------	---------	--	------------------------------------	------------------------------------

Іншим важливим критерієм класифікації є функціональне призначення замків:

Рис.1.2. Класифікація на основі функціональної складової замків на Піренейському півострові (за Х. М. Гарсія) [34]

Класифікація за їх функціональним призначенням і просторовим розташуванням безпосередньо впливає на їхню роль у минулому та використанні в сучасному туризмі. Військово-оборонні фортеці зводилися у стратегічно вигідних і важкодоступних місцях – на скелястих підвищеннях, гірських перевалах або поблизу важливих водних шляхів, як-от у долині Рейну в Німеччині чи передгір'ях Іспанії. Їхнє головне завдання полягало в контролі території, захисті кордонів і забезпеченні безпеки торговельних маршрутів. Сьогодні саме така локалізація забезпечує їм високу туристичну привабливість, адже панорамні краєвиди та природне оточення роблять їх популярними серед прихильників екотуризму та активного відпочинку.

Житлові резиденції або палаци, навпаки, розташовувалися в більш комфортних і мальовничих місцях – на рівнинах, біля водойм або в передмістях. Їх основною функцією була демонстрація статусу та багатства аристократії, що відображалось у розкішній архітектурі та наявності великих паркових комплексів. У сучасних умовах завдяки зручному розташуванню та

естетичній привабливості такі об'єкти активно використовуються як центри екскурсійного, подієвого та весільного туризму.

Адміністративно-економічні комплекси формувалися переважно в центрах міст або на перетині важливих торговельних шляхів, де виконували функції управління територіями, збору податків і здійснення судочинства. У сучасному туристичному просторі їх вигідне розташування сприяє адаптації під готелі, музеї чи конференц-центри. Таким чином, історичне призначення замкових об'єктів і їх розміщення не лише визначали їхню функціональність у минулому, але й формують сучасну туристичну спеціалізацію, забезпечуючи різноманітність туристичних продуктів.

З урахуванням трансформації функціонального призначення замкових об'єктів у сучасних умовах доцільним є їх систематизація за формами туристичного використання. Сучасні замкові комплекси демонструють значну гнучкість у виборі моделей адаптації до ринку, що зумовлено як їх архітектурно-просторовими особливостями, так і потребою в економічному самозабезпеченні. Залежно від ступеня збереженості, обсягу інвестицій та специфіки попиту, замки Німеччини та Іспанії трансформуються у різні формати – від музейно-освітніх об'єктів до готельно-рекреаційних і подієвих центрів. Така багатофункціональність сприяє створенню комплексного туристичного продукту та підвищує ефективність використання культурної спадщини.

Таблиця 1.2

Класифікація замкових комплексів за формою сучасного туристичного використання

Форма використання	Основна характеристика	Приклад у Німеччині	Приклад в Іспанії
Замок-музей	Об'єкт повністю орієнтований на збереження автентики, проведення екскурсій та експонування колекцій. Пріоритет – освітня функція.	Нойшванштайн (Баварія), замок Ельц (Рейнланд-Пфальц)	Альгамбра (Гранада), королівський Алькасар у Севільї

Продовження табл. 1.2

Замок-готель (Schlosshotel/Parador)	Адаптація споруди під потреби преміального готельного бізнесу. Поєднання історичної атмосфери з високим рівнем сервісу та гастрономії.	Замок Кронберг (Гессен), Schloss Bensberg (Північний Рейн-Вестфалія)	Замок Кардона (Парадор-де-Кардона), замок Аларкон
Івент-центр/Майданчик для заходів	Оренда залів та дворів для фестивалів, лицарських турнірів, весіль, концертів та бізнес-конференцій.	Замок Гогенцоллерн (Баден-Вюртемберг)	Замок Бельмонте (Куенка) – місце проведення чемпіонатів із середньовічного бою
Приватна резиденція	Об'єкти, що перебувають у приватній власності з обмеженим або повністю закритим доступом. Часто використовуються як інвестиційні проекти.	Замок Вольфсбруннен (Гессен)	Замок Бутрон (Країна Басків), замок Пералада (Жирона)
Руїна-атракція	Консервовані залишки споруд, де головним ресурсом є автентичність руїн та їх гармонійне поєднання з природним ландшафтом.	Замок Гайдельберг (Баден-Вюртемберг)	Замок Калатрава-ла-Нуева (Кастилія-Ла-Манча)
Гастрономічний об'єкт/Виноробня	Використання замкових підвалів та прилеглих територій для виробництва вина, проведення дегустацій та розвитку винного туризму.	Замок Йоганнісберг (Рейнгау) – одна з найстаріших виноробень світу	Замок Пералада (Каталонія)
Освітньо-науковий хаб	Розміщення на території замку навчальних закладів, дослідницьких центрів, штаб-квартир фондів або міжнародних організацій.	Замок Ресфельд (Північний Рейн-Вестфалія),	замок-монастир Сан-Лоренсо-де-Ель-Ескоріал (Мадрид)

Узагальнення результатів, представлених у таблиці 1.2, дає підстави стверджувати, що сучасні замкові комплекси Німеччини та Іспанії еволюціонували з об'єктів пасивного збереження у активні елементи туристичного ринку. Визначальною тенденцією є впровадження гібридних моделей використання, у межах яких поєднуються музейні, готельні та подієві функції. Така багатофункціональність сприяє диверсифікації доходів і забезпечує фінансову стабільність пам'яток, що є необхідною умовою їхнього збереження.

Продовжуючи аналіз особливостей замкового туристичного продукту, слід зазначити, що його економічна модель безпосередньо пов'язана з процесами ціноутворення та управління туристичними потоками. Ці аспекти визначаються двома ключовими чинниками: необхідністю покриття значних витрат на збереження історичних об'єктів та потребою згладжування сезонних коливань попиту. Саме поєднання цих факторів формує специфіку функціонування замкового туризму як нішевого та високовартісного сегмента.

Однією з визначальних характеристик замкового туризму є його ексклюзивність та елітарність, що виступають не лише маркетинговою перевагою, а й економічною необхідністю. Проживання в замках-готелях, таких як Schloss Bensberg у Німеччині чи Castillo de Alarcón в Іспанії, передбачає унікальний досвід занурення в історичне середовище, поєднаний із високими стандартами сучасного сервісу. Висока вартість такого продукту обумовлена не лише рівнем комфорту, але й значними витратами на утримання та реставрацію пам'яток. Дослідження економіки культурної спадщини підтверджують, що регулярне технічне обслуговування та відновлювальні роботи створюють суттєве фінансове навантаження на такі об'єкти. Показовим є приклад замку Нойшванштайн, де лише на реставрацію інтер'єрів протягом останніх років було витрачено близько 20 мільйонів євро, а загальні витрати на ремонтні роботи сягнули близько 40 мільйонів [8]. Такі масштаби інвестицій свідчать про те, що комерціалізація через створення преміального туристичного продукту часто є єдиним ефективним способом забезпечення фізичного збереження пам'ятки.

Водночас важливим викликом для замкового туризму є сезонність попиту, яка проявляється у концентрації туристичних потоків у літній період. Це призводить до нерівномірного навантаження на інфраструктуру та може негативно впливати на стан історичних об'єктів. Наукові дослідження, зокрема роботи Дж. Коннелла, підкреслюють, що для туристичних атракцій характерна обмежена пропускна здатність, тоді як попит є нестабільним, що ускладнює ефективне управління потоками відвідувачів [27].

Для мінімізації впливу сезонності та забезпечення стабільної рентабельності замкові комплекси активно впроваджують інноваційні стратегії управління попитом. Найбільш ефективним інструментом виступає розвиток подієвого туризму, який дозволяє залучати відвідувачів у періоди зниженого попиту. Проведення різдвяних ярмарків, новорічних балів, середньовічних фестивалів та тематичних реконструкцій сприяє формуванню цілорічного туристичного потоку. Дослідження у сфері культурного туризму свідчать, що значна частина історичних атракцій використовує подієві формати як ключовий механізм боротьби з економічними наслідками сезонності [36].

Додатково ефективною стратегією є орієнтація на специфічні демографічні сегменти, зокрема туристів старшого віку. Аналітичні звіти показують, що особи віком понад 50 років становлять значну частку ринку культурного туризму. Завдяки більшій гнучкості у плануванні часу та орієнтації на комфорт, ця категорія туристів може сприяти вирівнюванню попиту протягом року [15]. Відповідно, адаптація туристичного продукту під потреби цієї аудиторії – зокрема через розвиток повільного туризму та преміальних сервісів – дозволяє підвищити ефективність використання замкових комплексів.

Таким чином, економічна ефективність замкового туризму базується на поєднанні двох взаємопов'язаних стратегій: формуванні високовартісного, ексклюзивного продукту для покриття витрат на збереження спадщини та впровадженні механізмів управління попитом для мінімізації сезонних ризиків. Саме цей баланс забезпечує не лише конкурентоспроможність замкових об'єктів на туристичному ринку, але й їх довготривале збереження як важливих елементів культурної спадщини.

Розвиток замкового туризму в сучасних умовах неможливий без впровадження інноваційних технологій та нових підходів до інтерпретації культурної спадщини. У контексті зростання конкуренції на туристичному ринку та зміни запитів споживачів традиційні форми екскурсійної діяльності

поступово доповнюються інтерактивними, екологічними та імерсивними форматами. Саме ці тенденції формують нову якість туристичного продукту та відкривають перспективи для подальшого розвитку замкових комплексів.

Одним із ключових напрямів є діджиталізація, яка трансформує спосіб взаємодії туриста з історичними об'єктами. Використання технологій віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) дозволяє відтворювати втрачені або зруйновані елементи замків, надаючи відвідувачам можливість «побачити» об'єкт у його первісному вигляді. Це особливо актуально для руїн або частково збережених споруд, де традиційні методи презентації є обмеженими. Крім того, розвиток мобільних застосунків, інтерактивних карт та цифрових баз даних значно спрощує планування подорожей, роблячи туристичний продукт більш доступним і персоналізованим.

Важливим трендом є також екологічність та орієнтація на сталий розвиток, що відповідає загальносвітовим тенденціям у сфері туризму. Замкові комплекси які є історично інтегровані у природні ландшафти, часто включаються до різних екологічних маршрутів. Такий підхід сприяє розвитку супутніх видів туризму, зокрема велотуризму та пішохідних подорожей, що характеризуються мінімальним впливом на довкілля. Водночас впровадження екологічно відповідних практик управління: використання енергоефективних технологій, збереження природного середовища та регулювання туристичного навантаження – забезпечують збереження як самих замкових об'єктів, так і прилеглих територій.

Ще одним важливим напрямом є розвиток концепції «живої історії» (Living History), яка базується на принципі імерсивності (ефекту повного занурення). У межах цього підходу замки перестають бути лише об'єктами пасивного огляду і перетворюються на активні культурні простори. Проведення фестивалів, історичних реконструкцій, театралізованих вистав та інтерактивних екскурсій дозволяє відвідувачам не просто спостерігати за історією, а відчувати себе її учасниками. Такий формат значно підвищує емоційну цінність туристичного продукту, що відповідає сучасним тенденціям

розвитку «економіки вражень». У результаті замкові комплекси отримують можливість залучати ширшу аудиторію та формувати більш стійкий туристичний попит.

1.3 Методи дослідження та оцінки туристичного потенціалу замкових комплексів

Дослідження замкового туризму як складного та багатофункціонального явища потребує використання комплексного наукового підходу, що поєднує методи різних галузей знань. Замкові комплекси виступають одночасно історико-культурними пам'ятками, туристичними об'єктами та елементами економічної інфраструктури, що зумовлює необхідність застосування системного, міждисциплінарного та комплексного підходів до їх аналізу.

Системний підхід дозволяє розглядати замкові комплекси як цілісні туристичні системи, що включають матеріальні ресурси, інфраструктуру, туристичні послуги та споживачів. Комплексний підхід, у свою чергу, забезпечує врахування різних факторів впливу – історичних, соціально-економічних та природно-географічних. Міждисциплінарний підхід передбачає використання інструментів суміжних наук, зокрема культурології, економіки туризму та регіональної географії, що дозволяє більш глибоко оцінити потенціал замкових об'єктів.

Важливим елементом методології дослідження є аналіз наукових джерел, який дозволяє сформулювати теоретичну базу та визначити основні підходи до вивчення замкового туризму.

Важливе місце у дослідженні займають методи оцінки туристичного потенціалу, які можна умовно поділити на кількісні та якісні. До кількісних методів належить статистичний аналіз, що передбачає дослідження туристичних потоків, рівня відвідуваності замків, обсягів туристичних витрат та доходів від їх функціонування. Також використовується порівняльний метод, який дозволяє зіставляти рівень розвитку замкового туризму в різних країнах, зокрема в Німеччині та Іспанії, та виявляти їхні сильні і слабкі сторони.

До якісних методів належать експертна оцінка та SWOT-аналіз, що застосовуються для визначення рівня туристичної привабливості об'єктів. SWOT-аналіз дозволяє виявити сильні та слабкі сторони замкових комплексів, а також можливості та загрози їх розвитку. Важливим є також аналіз туристичного продукту, який дає змогу оцінити рівень інтеграції замків у туристичну інфраструктуру, різноманітність послуг та їх відповідність сучасним вимогам ринку.

Оцінка туристичного потенціалу здійснюється за сукупністю критеріїв, що охоплюють як матеріальні, так і нематеріальні характеристики об'єктів.

Таблиця 1.3

Критерії оцінки туристичного потенціалу замкових комплексів

Група критеріїв	Характеристика показників	Вплив на туристичний продукт
Історико-культурна цінність та збереженість	Автентичність архітектури, унікальність стилю, наявність оригінальних інтер'єрів чи артефактів, загальний технічний стан будівлі.	Формує базовий інтерес та первинну мотивацію туриста до відвідування об'єкта.
Транспортна та логістична доступність	Відстань до великих міст або аеропортів, якість під'їзних шляхів, наявність регулярного громадського транспорту та облаштованих паркінгів.	Визначає масштаб туристичного потоку та можливість включення замку до масових екскурсійних маршрутів.
Інфраструктурна забезпеченість	Наявність закладів харчування, закладів розміщення, санітарних зон, сувенірних крамниць, а також інклюзивність (доступність для маломобільних груп).	Забезпечує тривалість перебування туриста на локації та рівень його комфорту (і, відповідно, витрат).
Інформаційна та інноваційна складова	Наявність багатомовних сайтів, мобільних додатків, аудіогідів, використання VR/AR-технологій для інтерпретації спадщини.	Сприяє просуванню на міжнародному ринку та задоволенню потреб сучасного цифрового споживача.
Комерційна привабливість (Рентабельність)	Можливість проведення масштабних івентів (весіль, фестивалів), наявність диверсифікованих платних сервісів (виноробні, майстер-класи).	Гарантує фінансову самодостатність та економічну стійкість об'єкта в період міжсезоння.

**створено автором на основі джерел [21, 45]*

У межах даного дослідження будуть використані такі методи, як аналіз наукових джерел, статистичний аналіз, SWOT аналіз, порівняльний метод, а також метод узагальнення отриманих результатів. Їх застосування дозволяє сформувати цілісне уявлення про сучасний стан замкового туризму та здійснити об'єктивну оцінку туристичного потенціалу замкових комплексів Німеччини та Іспанії.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ В НІМЕЧЧИНІ ТА ІСПАНІЇ

2.1. Оцінка ресурсної бази та статистичний аналіз туристичних потоків обох країн

Німеччина та Іспанія представляють дві різні моделі розвитку культурно-пізнавального туризму, що сформувалися під впливом відмінних історичних процесів. Попри те, що обидві країни займають провідні позиції у сфері використання історико-культурної спадщини, їхній замковий фонд має різне походження.

На території Німеччини більшість замків виникла в період Середньовіччя в умовах феодальної роздробленості, коли численні князівства та володіння зводили оборонні споруди для контролю територій і торговельних шляхів. Це зумовило велику кількість відносно невеликих замків, розташованих у стратегічно вигідних місцях, зокрема вздовж річок та у гірських регіонах. Натомість в Іспанії формування замкових комплексів значною мірою пов'язане з процесами Реконкісти та тривалим протистоянням християнських і мусульманських держав, що сприяло будівництву масштабних фортифікаційних споруд із вираженими оборонними функціями. Крім того, вплив мавританської культури зумовив появу унікальних архітектурних форм, які поєднують оборонні та палацові елементи.

Таким чином, відмінності в історичних передумовах формування замкового фонду Німеччини та Іспанії визначають не лише їхню архітектурну специфіку, але й сучасні моделі туристичного використання цих об'єктів. У цьому контексті доцільним є більш детальний аналіз ресурсної бази замкового туризму кожної з країн, починаючи з Німеччини.

2.1.1 Оцінка ресурсної бази Німеччини

За різними оцінками, загальна кількість замків (Burgen) у Німеччині, до яких належать середньовічні фортеці (Festungen), палацові резиденції (Schlösser) та руїни, коливається в межах 20 000-25 000 об'єктів. Утім, лише близько третини з них – переважно повністю або частково збережені замки –

мають безпосередній туристичний потенціал. Решта є руїнами або залишками фундаментів, що потребують особливих підходів до освоєння та відновлення [39]. Водночас їх територіальне розміщення є нерівномірним, що пояснюється історичними особливостями розвитку країни, насамперед періодом феодалної роздробленості.

За даними Федерального агентства з охорони природи Німеччини (BfN), значна частина замкових об'єктів розміщена в межах або поблизу охоронюваних природних територій та біосферних заповідників. Це створює унікальні умови для формування комбінованих природно-культурних туристичних продуктів, що є особливо затребуваними серед сучасних мандрівників, орієнтованих на глибоке знайомство з регіональною ідентичністю [52].

Аналіз просторового розподілу замкових об'єктів свідчить про яскраво виражену регіональну нерівномірність їхньої концентрації [28]. Згідно з дослідженнями Інституту просторового планування Університету Дортмунда, найвища щільність замків спостерігається у трьох регіональних кластерах: Середній Рейн (Рейнська ущелина), Баварські Альпи та Мозельська долина. Саме ці регіони отримали статус об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО або перебувають на розгляді щодо включення до цього переліку, що суттєво посилює їх міжнародну туристичну привабливість.

Одним із найбільш характерних регіонів є долина Рейну, зокрема територія Верхнього Середнього Рейну, де спостерігається значна концентрація замкових комплексів – понад 40 об'єктів на відносно невеликій ділянці протяжністю близько 65 км [56]. Крім того, велика кількість замків зосереджена у федеральних землях Баварія та Баден-Вюртемберг, а також у долинах річок Неккар і Бергштрассе [44]. У цих регіонах представлені як добре збережені замки, так і руїни, що забезпечує різноманітність туристичного потенціалу.

У Баварії зосереджено найбільшу кількість функціонуючих замків-музеїв та замків-готелів. Зокрема, Баварська адміністрація палаців, садів і озер (Bayerische Schlösserverwaltung) управляє 45 замками, палацами та резиденціями, які у сукупності приймають щорічно понад 4,5 мільйона відвідувачів [59]. Це робить Баварію безумовним лідером серед федеральних земель за показниками туристичного використання замкового фонду.

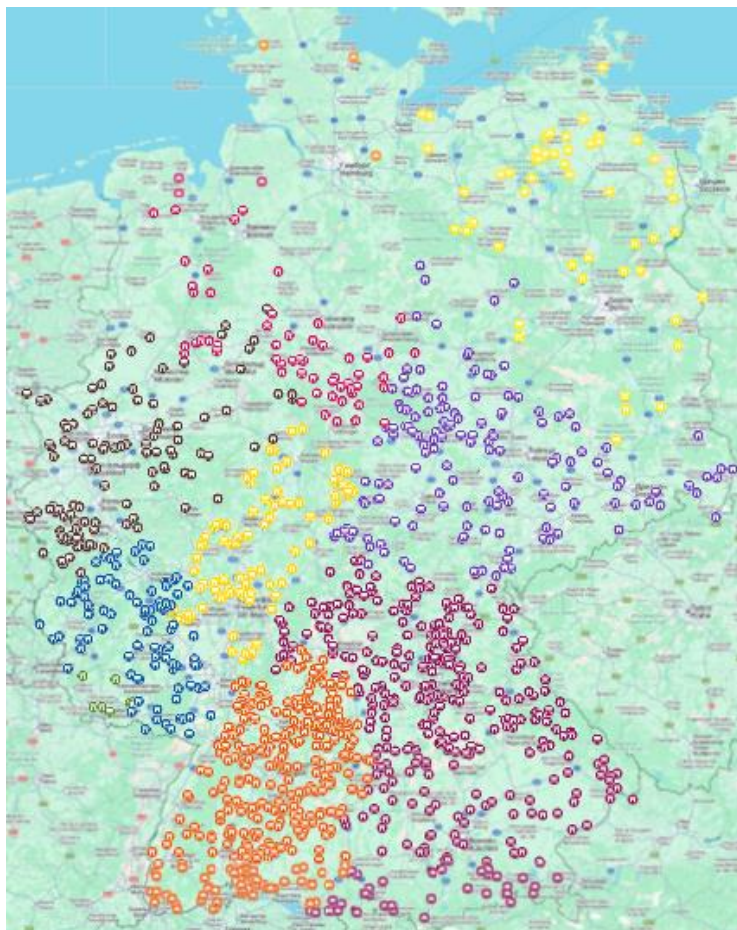

Рис. 2.1. Картографічна модель просторового розподілу та концентрації об'єктів замкового фонду на території Німеччини [17]

Наочним підтвердженням нерівномірного розміщення замкових об'єктів є картосхема, представлена на рисунку 2.1. Її аналіз дозволяє більш чітко побачити просторову організацію замкового фонду Німеччини. Передусім варто звернути увагу на те, що найбільша кількість замків зосереджена у південних і південно-західних регіонах країни. Саме ці території вирізняються значною кількістю як добре збережених споруд, так і історичних руїн. Окремо виділяється територія вздовж річки Рейн, де також спостерігається висока

щільність замкових об'єктів. Сьогодні ця територія є об'єктом Світової спадщини ЮНЕСКО, що підкреслює її історичну та культурну цінність. Загалом, аналіз картосхеми показує, що замкові об'єкти в Німеччині розміщені нерівномірно і зосереджені в окремих регіонах. Така концентрація створює можливості для розвитку туристичних маршрутів і комплексного використання замкового фонду в межах окремих територій.

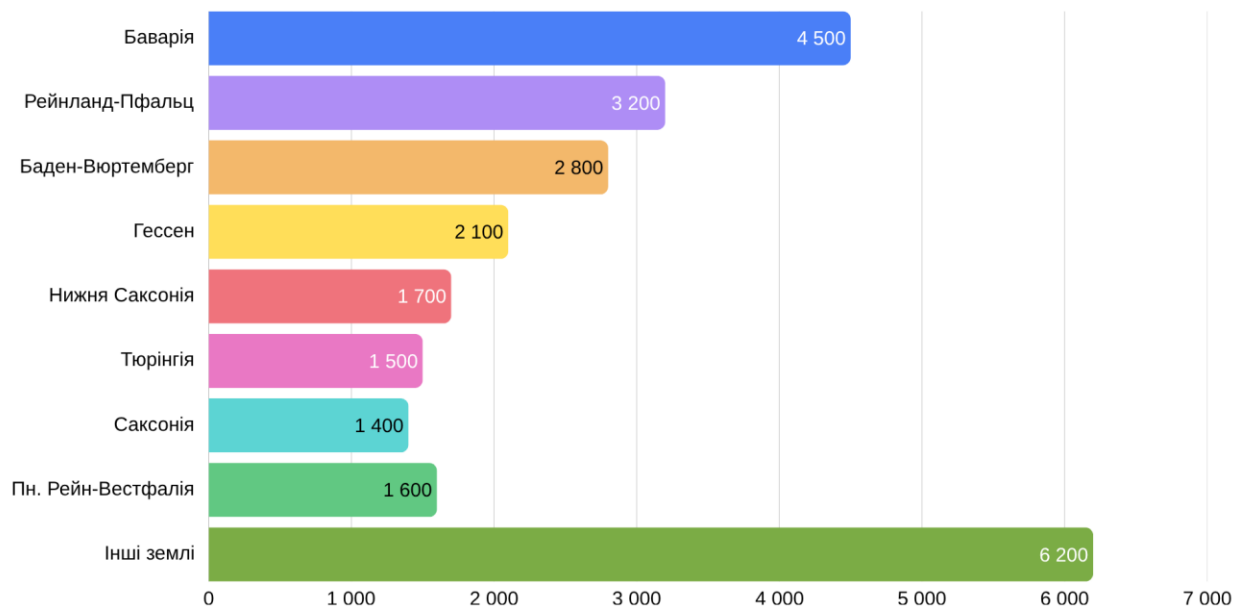

Рис.2.2. Розподіл замкових об'єктів Німеччини за федеральними землями. *складено автором за даними [62]

Водночас кількісна концентрація замкових об'єктів не завжди визначає рівень їхньої туристичної привабливості. Незважаючи на значну кількість історичних пам'яток у окремих федеральних землях, основний туристичний потік формується насамперед навколо найбільш відомих і репрезентативних замкових комплексів. Саме такі об'єкти, поєднані з розвиненою туристичною інфраструктурою, транспортною доступністю та активним просуванням, утворюють провідні центри замкового туризму Німеччини.

Важливим аспектом оцінки ресурсів є ступінь збереженості замкових об'єктів. Німецький замковий фонд характеризується високим рівнем диференціації за цим показником. Його можна умовно поділити на три категорії: повністю збережені або реконструйовані комплекси (що генерують

основний туристичний трафік), частково зруйновані об'єкти та руїни. З точки зору туристичної привабливості, повністю збережені замки з автентичними інтер'єрами є безперечними лідерами масового попиту. Проте, як свідчить німецький досвід, руїни (наприклад, замок Гайдельберг) також володіють значним туристичним потенціалом, виступаючи магнітами завдяки своїй «романтичній» естетиці.

Для більш глибокого аналізу ресурсної бази доцільно співвіднести ступінь збереженості замкових об'єктів із їх історико-архітектурними типами. Використання класифікації бази даних EBIDAT (Інститут замків Європи) дозволяє простежити залежність між первинною формою фортифікації та її сучасним станом, і відповідно ступенем збереження.

Таблиця 2.1

Зв'язок між ступенем збереженості та архітектурним типом замкових об'єктів

Категорія збереженості	Відповідні архітектурні типи (за EBIDAT)	Характеристика туристичного попиту	Орієнтовна частка у загальному фонді
Повністю збережені / Реконструйовані	<i>Kastellburg</i> (Замок-кастель) <i>Wasserburg</i> (Замок на воді) <i>Schildmauerburg</i> (Замок із щитовою стіною) <i>Wohnturm</i> (Житлова вежа)	Генерують основний туристичний трафік, є безперечними лідерами масового попиту.	~2250 об'єктів (бл. 30%)
Частково зруйновані	<i>Abschnittsburg</i> (Відсічний замок) <i>Felsenburg</i> (Скельний замок) <i>Turmburg</i> (Замок-вежа)	Формують помірний туристичний трафік, орієнтований переважно на індивідуальні відвідування та малі екскурсійні групи.	~1175 об'єктів (бл. 15%)
Руїни (вкл. залишки фундаментів)	<i>Burgstall</i> (Замковище) <i>Motte</i> (Мотт) <i>Ringwall</i> (Кільцевий вал) <i>Abgegangene Burgstelle</i> (Втрачений замок)	Характеризуються значною різноманітністю: від об'єктів високої туристичної привабливості (відомі руїни) до споруд, що мають переважно локальне рекреаційне значення (залишки фундаментів).	~4059 об'єктів (бл. 50%)

*створено автором за даними EBIDAT [29]

Варто звернути увагу на важливу особливість: попри те, що загальна кількість замкових об'єктів у Німеччині оцінюється більш ніж у 25 000, процес їх повноцінної наукової діджиталізації ще не завершений. Наразі база даних EBIDAT містить детальну інформацію (архітектурні плани, історичні відомості та геодані) приблизно про 8 800 замків.

Аналіз даних таблиці свідчить про наявність певної диспропорції між кількістю замкових об'єктів і рівнем їхнього використання. Найчисельнішою категорією є руїни та археологічні залишки, які становлять близько половини фонду, однак мають обмежені можливості для інтенсивного туристичного використання. Натомість основу туристичної інфраструктури формують повністю збережені або реконструйовані замки, які, попри меншу кількість, активно використовуються як музеї, готелі та івент-локації.

Сучасний стан замкових об'єктів значною мірою визначається їхнім первинним архітектурним типом. Більш міцні та компактні споруди мали кращі передумови для збереження і подальшої адаптації, що дозволило інтегрувати їх у сучасну туристичну діяльність. Частково зруйновані об'єкти займають проміжне положення: вони зберігають окремі архітектурні елементи та використовуються переважно в межах культурно-пізнавальних маршрутів.

Руїни, попри обмежені можливості для інтенсивного комерційного використання, залишаються важливим елементом ресурсної бази. Вони переважно залучаються до природно-рекреаційного та активного туризму, зокрема у межах пішохідних маршрутів. Таким чином, ефективність використання замкового фонду Німеччини базується на поєднанні різних типів об'єктів: збережені замки формують інфраструктурну основу, тоді як руїни виконують допоміжну роль, забезпечуючи просторове охоплення та різноманітність туристичних можливостей.

Аналізуючи сучасні форми туристичного використання, варто відзначити їхню багатофункціональність. Замки Німеччини успішно трансформовані у різноманітні комерційні продукти, що корелює з гібридними моделями, розглянутими у першому розділі роботи. Найбільш

поширеними є класичні музейні експозиції та преміальні замки-готелі (Schlosshotels). Водночас, для подолання фактора сезонності, німецький менеджмент активно використовує об'єкти як івент-локації (проведення середньовічних фестивалів, весіль, корпоративних заходів та різдвяних ярмарків). Саме таке комбіноване використання перетворює пасивну архітектурну спадщину на активний економічний ресурс.

Рис.2.3 Картосхема просторового розміщення замків-готелів на території Німеччини [51]

Як ілюструє наведена картосхема, практична реалізація готельно-ресторанної моделі використання історичної спадщини охоплює практично всю територію Німеччини. Аналіз розміщення таких об'єктів свідчить про їхню орієнтацію на стратегічно вигідні локації. Зокрема, значна частина замків-готелів тяжіє до великих економічних і транспортних центрів, таких як Гамбург, Берлін, Франкфурт-на-Майні і Штутгарт, або розташована вздовж популярних туристичних маршрутів, зокрема в долині Рейну.

Це підтверджує висунуту в першому розділі тезу про те, що транспортна доступність є одним із ключових чинників ефективного використання

замкового фонду. Саме вигідне географічне положення забезпечує стабільний потік відвідувачів і створює передумови для інтеграції замків у сучасну туристичну інфраструктуру.

Кількісну оцінку рівня інтеграції замкових об'єктів у туристичну інфраструктуру демонструють дані бази EBIDAT, згідно з якими в Німеччині функціонує 359 замків-музеїв, 254 замки-ресторани та 180 замків-готелів [29]. Таке співвідношення відображає певну ієрархію форм використання замкової спадщини, що залежить від рівня необхідних інвестицій і складності адаптації об'єктів до сучасних потреб.

Найбільшу частку становлять замки-музеї, оскільки їх використання потребує мінімального втручання в історичну структуру будівель. Другою за поширеністю є група замків, що функціонують як ресторани та водночас можуть використовуватися для проведення різноманітних заходів, оскільки вони відповідають попиту на подієвий туризм і потребують помірного рівня модернізації. Найменш чисельною є категорія замків-готелів, що пояснюється високими витратами на їх переобладнання, зокрема необхідністю оновлення інженерних систем в умовах обмежень, пов'язаних із збереженням історичної спадщини.

Вцілому ці об'єкти формують основу комерційного використання замкового фонду Німеччини. Вони демонструють, що ефективне функціонування таких комплексів досягається завдяки поєднанню різних видів діяльності, коли замок використовується не лише як об'єкт огляду, а як багатофункціональний елемент туристичної інфраструктури.

Туристична значимість окремих замків суттєво варіюється залежно від їх архітектурної привабливості, транспортної доступності, маркетингового позиціонування та наявності унікального культурного наративу. Найбільш відвідуваним об'єктом замкового фонду Німеччини є замок Нойшванштайн (Neuschwanstein), що приймає щорічно від 1,4 до 1,5 мільйона відвідувачів – і в 2025 році отримав статус об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО разом з

трьома іншими замками короля Людвіга II. У пікові літні дні до замку прибуває до 6 000 відвідувачів [4].

Водночас туристична інфраструктура визначається не лише одиничними «магнітами», а й мережею об'єктів другого та третього рівня, які формують комплексні туристичні маршрути. Так, долина Рейну між Рюдесгаймом і Кобленцом – об'єкт ЮНЕСКО – включає понад 40 замкових об'єктів у межах відносно короткого відрізка, що створює унікальний кластерний ефект для туризму.

Таблиця 2.2

Відвідуваність найбільш популярних замкових об'єктів Німеччини

Замок/Палац	Федеральна земля	Тип використання	Відвідуваність на рік
Нойшванштайн	Баварія	Музей/ тур.атракція	1,2-1,5 млн.
Гайдельберзький замок	Баден-Вюртемберг	Музей	960 тис.
Шветцингенський палац	Баден-Вюртемберг	Музей, заходи/події	776 тис
Мюнхенська резиденція	Баварія	Музей/конференції	438 тис.
Дрезденський замок-резиденція	Саксонія	Музей	432 тис.
Фортеця Кенігштайн	Саксонія	Музей, заходи/події	428 тис.
Пільніцький палац	Саксонія	Музей/тур. атракція	376 тис.
Ліндергоф	Баварія	Музей/тур. атракція	344 тис.
Німфенбург	Баварія	Музей, заходи/події	331 тис.
Сан-Сусі	Бранденбург	Музей/тур. атракція	322 тис.

**створено автором за даними сайту [7] за 2023р.*

Аналіз даних, наведених у таблиці, свідчить про виражену територіальну концентрацію туристичних потоків у сфері замкового туризму Німеччини. Туристичний попит розподіляється нерівномірно та формується переважно навколо кількох найбільш розвинених історико-туристичних регіонів. Провідні позиції займає Баварія, де розташовані одні з найвідоміших замкових комплексів країни – Нойшванштайн, Ліндерхоф, Німфенбург та Мюнхенська резиденція. Саме цей регіон формує основний міжнародний імідж Німеччини як дестинації культурно-пізнавального туризму. Високі показники відвідуваності також характерні для східних федеральних земель,

насамперед Саксонії та Тюрингії, де значний туристичний інтерес зосереджується навколо Дрезденського замку, фортеці Кенігштайн і замку Вартбург. Важливе місце посідає і столичний регіон Берліна та Бранденбурга, представлений палацово-парковим комплексом Сан-Сусі та іншими об'єктами Фонду прусських палаців і садів. Окремо варто відзначити долину Рейну, де туристична привабливість формується не стільки окремими замками, скільки високою концентрацією історичних об'єктів уздовж єдиного маршруту. У сукупності це створює потужний туристичний потік і сприяє розвитку багатоденних подорожей регіоном.

Таким чином, для більш глибокого розуміння особливостей функціонування замкового туризму Німеччини доцільно детальніше розглянути специфіку основних регіональних напрямів та моделей туристичного використання замкової спадщини.

Баварський замковий кластер (Schlösser Ludwigs II.)

Чотири замки, зведені за наказом баварського короля Людвіга II (1845–1886), утворюють єдиний туристичний кластер, що не має аналогів у Центральній Європі за поєднанням художньої цінності та туристичної популярності. Людвіг II, що увійшов в історію як «Казковий король» (Märchenkönig), вкладав усі свої заощадження і значну частину державної казни у будівництво цих архітектурних казок, ніколи реально не використовуючи їх для державних функцій. Замки проектувались як особисті притулки – місця, де король міг ізолюватись від реального світу і жити у власному романтичному всесвіті, натхненному операми Ріхарда Вагнера [42].

Schloss Neuschwanstein (Нойшванштайн, 1869-1886) – розташований у Баварських Альпах поблизу міста Фюссен на висоті 965 м над рівнем моря. Замок був зведений за наказом Людвіга II за проектами Крістіана Янка та Едуарда Ріделя. Архітектура поєднує риси романтизму, неоготики та візантійського стилю, а інтер'єри присвячені операм Ріхарда Вагнера. Саме Нойшванштайн став прототипом замку Сплячої красуні у парках Disney. Щорічно його відвідують близько 1,3-1,5 млн туристів [20].

Schloss Linderhof (Ліндерхоф, 1869-1878) – найменший і єдиний повністю завершений за життя Людвіга II замок, розташований у Баварських Альпах. Побудований у стилі французького рококо під впливом Версаля. Відомий парковим ансамблем із фонтаном, Венериним гротом та східними павільйонами. Щорічна відвідуваність становить близько 400–460 тис. осіб [20].

Schloss Herrenchiemsee (Херренхімзе, 1878-1886) – розташований на острові Герренінзель на озері Кімзеє. Є найбільшим замком Людвіга II та найбільш орієнтованим на архітектуру Версаля. Особливо відомий Дзеркальний зал, який перевершує за розмірами версальський аналог. Замок залишився недобудованим. Щорічно його відвідують близько 300-350 тис. туристів [20].

Schloss Hohenschwangau (Гоеншвангау, 1833-1837) – дитяча резиденція Людвіга II, перебудована Максиміліаном II у неоготичному стилі. Інтер'єри прикрашені фресками на теми лицарських легенд і Грааля, що суттєво вплинули на світогляд майбутнього короля. Сьогодні замок відвідують приблизно 340–395 тис. осіб щороку [20].

Замки долини Рейну та Мозеля

Середня долина Рейну (Mittelrheintal) між Бінгеном і Кобленцом (65 км) є унікальним культурним ландшафтом, внесеним до Списку ЮНЕСКО у 2002 р. На цьому відрізку налічується понад 40 замків і замкових руїн, частина з яких була зведена ще у X–XII ст. і відображає комплексну систему феодального контролю над Рейнською торговою артерією. Сукупна відвідуваність регіону складає понад 5 млн туристів на рік [50].

Замки Бранденбургу та Берліна (SPSG)

Stiftung Preußische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg (SPSG) є другою за значимістю федеральною установою управління замковою спадщиною Німеччини. Заснований у 1995 р, SPSG управляє 31 палацом і замком та 27 садами в Потсдамі та навколишньому регіоні Берлін-Бранденбург [33].

Schloss Sanssouci (Сансусі, Потсдам, 1745-1747) – одноповерховий рококовий палац на тераснику виноградаря, зведений за наказом Фрідріха Великого за власним ескізом. Є головним символом Потсдама та одним з найвідоміших палаців Німеччини. Комплекс Потсдамських замків і садів внесено до Списку ЮНЕСКО у 1990 р. і охоплює площу понад 500 га. Щорічна відвідуваність комплексу Sanssouci – 300 тис. осіб [33].

Schloss Cecilienhof (Цецилієнгоф, 1914-1917) – останній замок, збудований Гогенцоллернами, у стилі англійського тюдорівського кантрі-хаус. Є місцем проведення Потсдамської конференції союзних держав у 1945 р., що визначила повоєнний устрій Європи. Нині включає музей та готель [33].

Замки Саксонії та Тюрингії

Festung Königstein (Фортеця Кенігштайн, Саксонія) – одна з найбільших і найкраще збережених гірських фортець Центральної Європи, розташована на скелястому плато над річкою Ельба у регіоні Саксонська Швейцарія. Територія комплексу перевищує 9,5 га та охоплює понад 50 історичних споруд, зведених у XVI-XX ст. Протягом своєї історії фортеця виконувала оборонні та пенітенціарні функції й вважається неприступною, оскільки жодного разу не була захоплена ворогом. У XVIII ст. тут утримували відомого алхіміка та винахідника європейського фарфору Йоганна Фрідріха Бетгера. Сьогодні фортеця є одним із найпопулярніших туристичних об'єктів Саксонії, щорічно приймаючи близько 220-500 тис. відвідувачів [3].

Wartburg (Вартбург, Айзенах, Тюрингія) – видатний середньовічний замок XI–XIII ст., який належить до найважливіших пам'яток культурної спадщини Німеччини та Європи. У 1999 р. замок був внесений до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Вартбург тісно пов'язаний із діяльністю Мартіна Лютера, який у 1521-1522 рр. здійснив тут переклад Нового Завіту німецькою мовою. Крім того, замок відомий як один із центрів середньовічної лицарської культури та мінезангу.

Аналіз туристичних потоків замкових комплексів Німеччини свідчить про існування різних моделей туристичного використання історичної

спадщини. Однією з найуспішніших є Баварська модель, сформована навколо замків Людвіга II. Сукупна відвідуваність цих об'єктів перевищує 2,5 млн туристів щорічно, при цьому основний потік припадає на замок Нойшванштайн, який виступає головним туристичним символом регіону.

Водночас долина Середнього Рейну демонструє інший підхід, де туристична привабливість формується завдяки високій концентрації численних замків і фортець уздовж єдиного маршруту. Важливу роль у розвитку замкового туризму також відіграє ефективна система управління історичною спадщиною, зокрема діяльність Фонду прусських палаців і садів Берліна-Бранденбурга (SPSG).

Крім того, значний вплив на туристичну привабливість мають міжнародне визнання та статус об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Прикладом є фортеця Кенігштайн і замок Вартбург, які щороку приваблюють сотні тисяч туристів завдяки своїй історичній та культурній цінності.

Одним із ключових факторів конкурентоспроможності Німеччини на ринку замкового туризму є розвинута і добре інтегрована мережа тематичних маршрутів. Ці маршрути перетворюють ізольовані атракції у зв'язані туристичні продукти, збільшуючи середній час перебування туриста в регіоні та середні витрати.

Таблиця 2.3

Ключові тематичні туристичні маршрути замковим фондом Німеччини

Маршрут	Землі	Довжина	Замків/об'єктів	Ключова особливість
Burgenstraße (Замкова дорога)	Баден-Вюртемберг, Баварія	840 км	45+	Заснована 10 березня 1954 р.; один із перших тематичних маршрутів Німеччини
Dolina Górnego Śr. Renu (UNESCO) (Верхня Середня долина Рейну)	Рейнланд-Пфальц, Гессен	65 км	40+	Об'єкт ЮНЕСКО (2002); річкові круїзи; Лорелея; найщільніша концентрація замків у Німеччині

Продовження табл. 2.3

Moseltal-Route (Долина Мозелю)	Рейнланд-Пфальц	~250 км	20+	Замковий + винний туризм; Замок Кохем; Замок Ельц поряд.
Romantische Straße (Романтична дорога)	Баварія, Баден-Вюртемберг	460 км	29	Нойшванштайн як флагман; зупинки у Ротенбург-на-Таубері, Аугсбурзі.
Neckartal-Route (Долина річки Неккар)	Баден-Вюртемберг	370 км	25+	Гайдельберзький замок; численні руїни над Некаром;
Saarburgen-Route (Саарський велосипедний маршрут)	Саарланд, Рейнланд-Пфальц	~180 км	18+	Прикордонні замки між Німеччини і Францією; двомовна спадщина.

**створено автором за даними [11, 22, 57, 60]*

Аналіз даних, наведених у таблиці 2.3, свідчить про високий рівень інтеграції замкових об'єктів у єдину туристичну систему. У Німеччині розвиток замкового туризму базується не лише на просуванні окремих пам'яток, а й на формуванні тематичних маршрутів, які об'єднують декілька історичних об'єктів у межах одного туристичного продукту. Такий підхід сприяє збільшенню тривалості перебування туристів у регіоні, стимулює розвиток супутньої інфраструктури та забезпечує більш рівномірний розподіл туристичних потоків.

Однією з найвідоміших маршрутних моделей є історична «Замкова дорога» (Burgenstraße), яка простягається приблизно на 840 км і поєднує понад 45 замків та фортець у різних федеральних землях. Водночас долина Верхнього Середнього Рейну демонструє інший підхід, де на відносно невеликій території зосереджена значна кількість замкових об'єктів. Саме висока концентрація пам'яток формує тут цілісний туристичний простір і забезпечує стабільний потік відвідувачів. Важливу роль у популяризації маршрутів також відіграють «якірні» об'єкти. Наприклад, туристична привабливість маршруту Романтична дорога значною мірою пов'язана із

замком Нойшванштайн, який формує основний туристичний інтерес до всього напрямку.

Сучасний замковий туризм Німеччини також характеризується поєднанням культурно-пізнавального туризму з іншими видами рекреаційної діяльності. Так, маршрути долини Мозелю активно інтегруються з гастрономічним та винним туризмом, тоді як Neckartal-Route і Saarburgen-Route поєднують історичну спадщину з велотуризмом та екологічними подорожами. Таким чином, тематичні маршрути виступають не лише способом об'єднання окремих пам'яток, а й важливим інструментом формування комплексного туристичного продукту.

Питання форми власності є ключовим для розуміння механізмів управління замковою спадщиною та якості туристичного продукту. В Німеччині існує чотири основні форми власності на замкові об'єкти: державна федеральна, державна земельна, муніципальна та приватна.

Таблиця 2.4

Форми власності на замкові об'єкти Німеччини та моделі управління

Форма власності	Суб'єкт управління та характеристика	Частка (%)	Приклади
Земельна (федеральна) державна	Керується земельним урядом напряму або через підвідомчі агенції. Баварія – BSV (Bayerische Verwaltung der staatlichen Schlösser). Інші землі мають аналогічні структури (напр. SPSG у Бранденбурзі / Берліні).	~33%	Нойшванштайн, Лінд-гоф, Херренкімзе (BSV); Сан-Сусі (SPSG)
Приватна (аристократична)	Власники – нащадки середньовічних родів (Гогенцоллерни, Вітельсбахи). Публічний доступ на розсуд власника.	~40%	Замок Гогенцоллерн (Дім Гогенцоллернів), Замок Тюрн-і-Таксіс (Регенсбург)
Муніципальна	Місто або район управляє замком безпосередньо. Часто це культурний центр, місце подій.	~15%	Гайдельберзький замок (місто Гайдельберг), Нюрнберзька Kaiserburg
Фондова асоційована	Управляє спеціально створений фонд або Deutsche Burgenvereinigung (DBV). Залучає приватних донорів.	~12%	Об'єкти під управлінням DBV, Замок Марксбург (штаб-квартира DBV)

**створено автором за даними [20, 29, 33]*

Особливою одиницею системи є Deutsche Burgenvereinigung e.V. (DBV) – Союз замків Німеччини, заснований у 1899 р. Його штаб-квартира знаходиться в замку Марксбург у Браубасі – єдиному незруйнованому замку на Рейні. DBV виконує функції методичного, наукового та координаційного центру: видає часопис «Burgen und Schlösser», організовує наукові конференції, надає реставраційні консультації і через своє підрозділення Europäisches Burgeninstitut (EBI) – веде базу даних EBIDAT.

Аналіз форм власності та моделей управління замковим фондом Німеччини свідчить про існування багаторівневої системи збереження та туристичного використання історичної спадщини. Така диверсифікація забезпечує різноманітність туристичних продуктів і моделей використання об'єктів.

Найбільша частка замків належить приватним власникам, зокрема нащадкам аристократичних родів. Такі об'єкти часто мають обмежений доступ, однак вирізняються високим рівнем автентичності та нерідко функціонують як готелі, ресторани або місця проведення приватних заходів. Водночас державні установи управляють найбільш відвідуваними туристичними об'єктами, серед яких Нойшванштайн, Ліндерхоф та палацові комплекси Потсдама. Це дозволяє ефективно організовувати великі туристичні потоки та фінансувати реставрацію менш прибуткових пам'яток.

Важливу роль також відіграють муніципалітети та спеціалізовані організації, зокрема Deutsche Burgenvereinigung (DBV), яка займається науковим супроводом, реставраційними консультаціями та веденням бази даних EBIDAT. Таким чином, німецька модель управління замковою спадщиною поєднує державне регулювання, приватні інвестиції та науковий контроль, що забезпечує не лише збереження історичних об'єктів, але й їх ефективне використання у туристичній сфері.

Водночас, щоб повною мірою оцінити потенціал замкового туризму, необхідно враховувати загальні тенденції розвитку дестинації. Основним маркером, що відображає затребуваність туристичного продукту країни на

світовому ринку, є динаміка міжнародних туристичних прибуттів. Розглянемо ці показники детальніше.

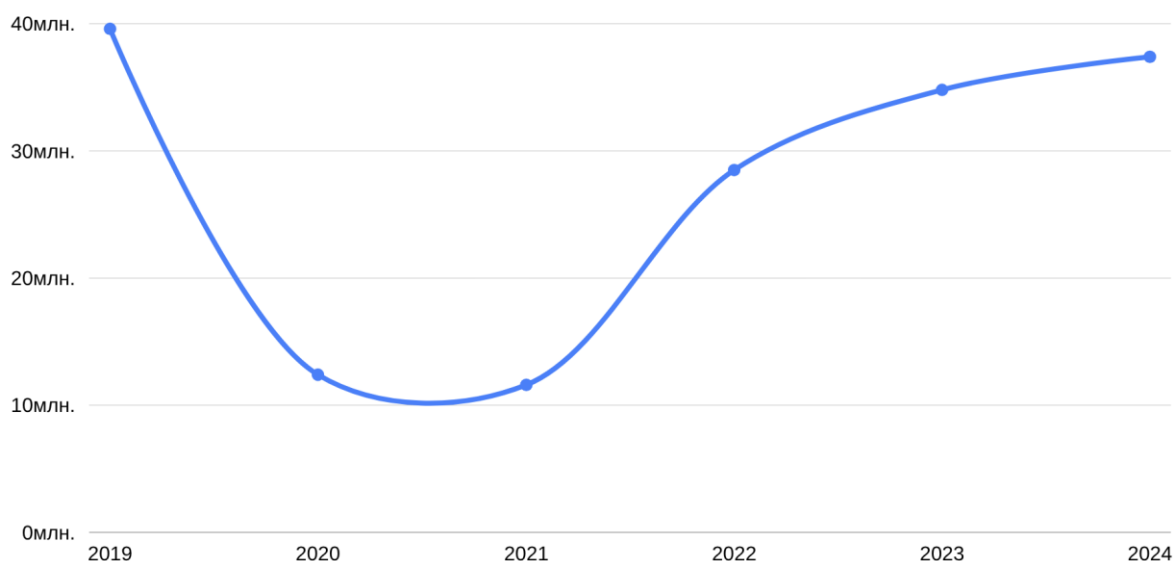

Рис.2.4 Динаміка міжнародних прибуттів Німеччини [58]

У 2019 році Німеччина прийняла 39,69 млн іноземних туристів, однак пандемія COVID-19 спричинила різке падіння: у 2020 році – лише 12,4 млн, у 2021 – 11,6 млн прибуттів. Відновлення розпочалося у 2022 році – 28,46 млн туристів, у 2023 році зафіксовано зростання на 22% до 34,80 млн відвідувачів, а у 2024 році показник зріс ще на 7,5% - до 37,40 млн осіб [35].

За даними Федерального статистичного управління Destatis, туристичний потік у 2024 році перевищив рекордні показники 2019 року: з січня по жовтень зафіксовано близько 433 мільйонів ночівель [5].

Витрати туристів у Німеччині у 2024 році склали 40,1 млрд доларів – на 6,1% більше, ніж у 2023 році (37,8 млрд доларів). Найбільша кількість іноземних відвідувачів у 2024 році прибула з Нідерландів (11,0 млн осіб), США (7,2 млн) та Швейцарії (6,0 млн) [35].

За оцінками WTTC, у 2023 році туристична галузь Німеччини внесла близько €355 млрд у національну економіку, що становить 9,3% ВВП країни. У секторі зайнято 5,6 млн осіб – кожен восьмий працюючий німець [13].

Частка туризму у ВВП Німеччини у 2023 році становила 11,0%, а його внесок у загальну зайнятість – 13,5% [49].

Замок Нойшванштайн приймає 1,4 млн відвідувачів на рік, а Німеччина налічує 52 об'єкти спадщини ЮНЕСКО. У 2023 році 60% міжнародних туристів Німеччини відвідали хоча б одну культурну пам'ятку. Найпопулярнішими серед них були замки (35%), музеї (30%) та історичні міста (25%). Лідером замкового туризму є замок Нойшванштайн. У 2024 році він прийняв близько 1,07 млн відвідувачів. За ним за популярністю слідує замок Гейдельберг, Гогенцоллерн. Важливим туристичним маршрутом є Романтична дорога від Вюрцбурга до Фюссена, яка об'єднує десятки середньовічних містечок і замків. Щорічно маршрут генерує близько 5 млн ночівель [14].

2.1.2 Оцінка ресурсної бази Іспанії

Іспанія є однією з найбагатших країн світу з точки зору кількості та різноманітності замкових об'єктів. За оцінками Асоціації любителів замків Іспанії (Asociación Española de Amigos de los Castillos – AEAC), на території країни нараховується від 10 000 до 12 000 об'єктів фортифікаційної архітектури, якщо враховувати не лише добре збережені замки, але й алькасаби, фортеці, башти-укріплення та руїни різного ступеня збереженості [18].

Така надзвичайна концентрація замкових об'єктів є прямим відображенням унікальної політичної та військової історії країни. Протягом майже восьми століть – з початку арабського завоювання Піренейського півострова у 711 р. і до завершення Реконкісти у 1492 р. – на цих землях тривала безперервна збройна боротьба між мусульманськими і християнськими державами, що поставила спорудження оборонних укріплень у ранг першочергового державного завдання. Цей процес відбувався хвилями: арабські алькасаби і алькасари (VIII-XI ст.) змінювались романськими і готичними замками Реконкісти (XI-XV ст.), котрі у свою чергу доповнювались ренесансними і барочними укріпленнями (XVI-XVIII ст.).

З точки зору туристичного менеджменту ця кількісна велич є водночас найбільшим активом і найсерйознішим викликом. Надмірна чисельність об'єктів та обмеженість ресурсів для їх реставрації й менеджменту призводять до того, що значна частина замкового фонду залишається поза активним туристичним використанням. За оцінками Інституту культурної спадщини Іспанії (IPCE), на кінець 2021 року лише близько 10-15% замкових об'єктів регулярно відкриті для відвідування та мають хоча б базову туристичну інфраструктуру (екскурсійне обслуговування, вхідні квитки, інформаційні таблиці) [40].

Замковий фонд Іспанії відрізняється від аналогічних фондів більшості країн Центральної та Північної Європи перш за все своєю морфологічною різноманітністю. Поряд із типово середньовічними романськими і готичними фортецями тут присутня ціла система арабських оборонних споруд – алькасарів і алькасаб, - що не має аналогів у більшості інших держав ЄС. Крім того, унікальним явищем є система парадорів – державних готелів преміум-класу, розміщених безпосередньо у замках і фортецях.

Таблиця 2.5

Типологія замкових об'єктів Іспанії за архітектурними та функціональними ознаками

Тип об'єкту	Архітектурні ознаки	К-ть об'єктів (прибл.)	Туристичне навантаження	Приклади
Алькасар (Alcázar)	Арабське слово «палац/фортеця». Поєднує резиденційні та оборонні функції. Мавританські мотиви в декорі (мозаїка, аркатури, патіо).	~120	Дуже високе	Алькасар Сеговії, Алькасар Севільї, Алькасар Толедо
Алькасаба (Alcazaba)	Суто оборонна арабська цитадель без резиденційних приміщень. Як правило, розташована на пануючій висоті над містом.	~80	Середнє	Алькасаба Малаги, Алькасаба Альмерії, Алькасаба Мерида

Продовження табл. 2.5

Castillo (замок)	Класична середньовічна оборонна споруда з донжоном, стінами та ровом. Переважно XI–XV ст., час Реконкісти.	~6 000	Різне (від низького до дуже високого)	Замок Лоаре, Замок Кока, Замок Пенїскола, Замок Гісмандо
Парадор (Parador)	Категорія не архітектурна, а функціональна: замок або фортеця, переобладнані на готель преміум-класу державної мережі Paradores de España.	~35	Висока (постійні гості)	Parador de Sigüenza, Parador de Cardona, Parador de Jaén
Фортеця / Цитадель (Fortaleza)	Суто військова споруда, часто без парадних приміщень. Нерідко перебудовувалася в різні епохи (арабська, середньовічна, нова).	~800	Низьке–середнє	Фортеця Саламанки, Фортеця Кумберленд (Менорка)
Монастир-замок (Castillo-convento)	Замок, переданий або збудований чернечими орденами (тамплієри, іоаніти, Сантьяго). Поєднує оборонні та релігійні функції.	~150	Середнє	Замок Монсон, Кастель-де-Монтсон, замки тамплієрів у Наварі
Руїна (Ruinas)	Частково або повністю зруйновані об'єкти. Туристичне використання - ландшафтно-рекреаційне, частково музейне.	~3 000+	Низьке	Замок Гормас (Сорія), численні об'єкти Кастилії і Леону

**створено автором за даними [18, 40]*

Особливу увагу слід звернути на категорію алькасарів (від арабського al-qasr - «замок/палац»). На відміну від більшості замкових об'єктів Центральної Європи, іспанські алькасари поєднують у собі оборонні та представницькі резиденційні функції, нерідко доповнені витонченими декоративними елементами арабської архітектури – системою внутрішніх дворів (патіо), складними мозаїчними орнаментами та витонченими аркатами.

Принципово важливим типологічним елементом є система Paradores de Turismo de España. Заснована у 1928 році, ця державна мережа налічує понад

96 готелів по всій країні, з яких близько 35 розміщені у реальних замках, фортецях або монастирях [38]. Модель є унікальною у Європі: держава виступає одночасно власником об'єктів культурної спадщини та готельним оператором, реінвестуючи частину доходів у реставрацію. Це дозволяє зберігати об'єкти, які в іншому випадку залишилися б занедбаними.

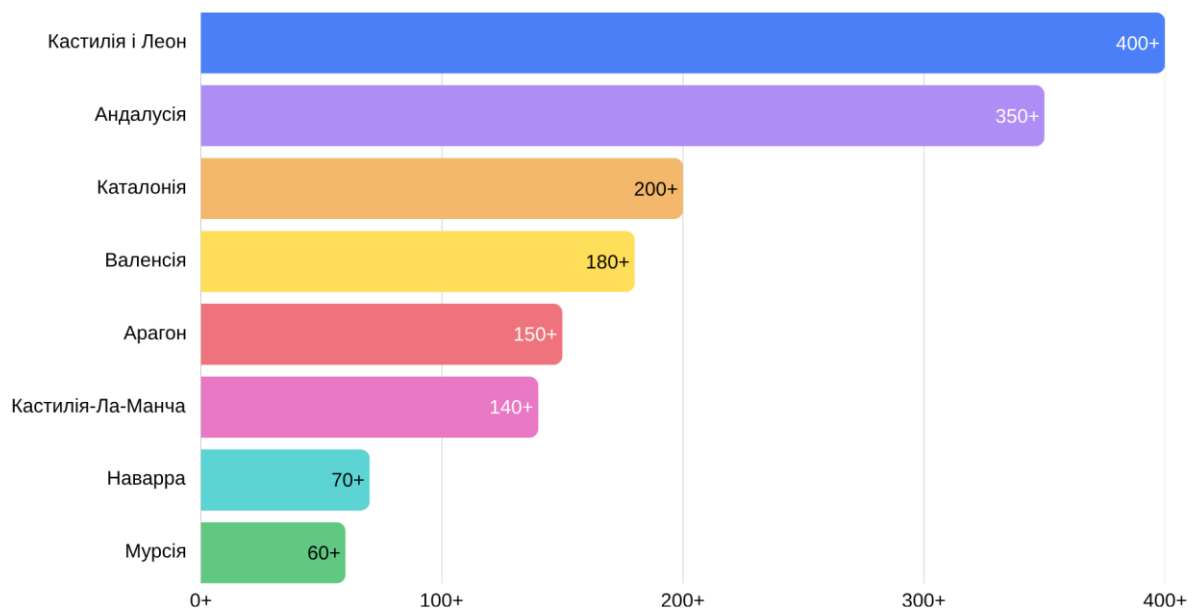

Рис. 2.5. Розподіл замкових об'єктів Іспанії за регіонами. *створено автором за даними [25]

Як видно з рисунка 2.4, автономна спільнота Кастилія і Леон є абсолютним лідером за кількістю замків в Іспанії. Сам топонім «Кастилія» (Castilla) походить від латинського «castella» - замки. Регіон налічує понад 400 замків різного ступеня збереженості, зосереджених переважно вздовж середньовічних кордонів між християнськими та мавританськими землями. Особливо багаті на замки провінції Сорія, Вальядолід, Бургос та Сеговія.

Андалусія зберегла найбільш виразну мавританську замкову архітектуру. Замки цього регіону відображають складну культурну взаємодію між ісламською та християнською цивілізаціями. Саме тут знаходяться найвідоміші замки Іспанії: Альгамбра (Гранада), Алькасар Кордови, Хібральфаро (Малага). Провінція Альмерія відрізняється особливо щільною мережею мавританських оборонних укріплень.

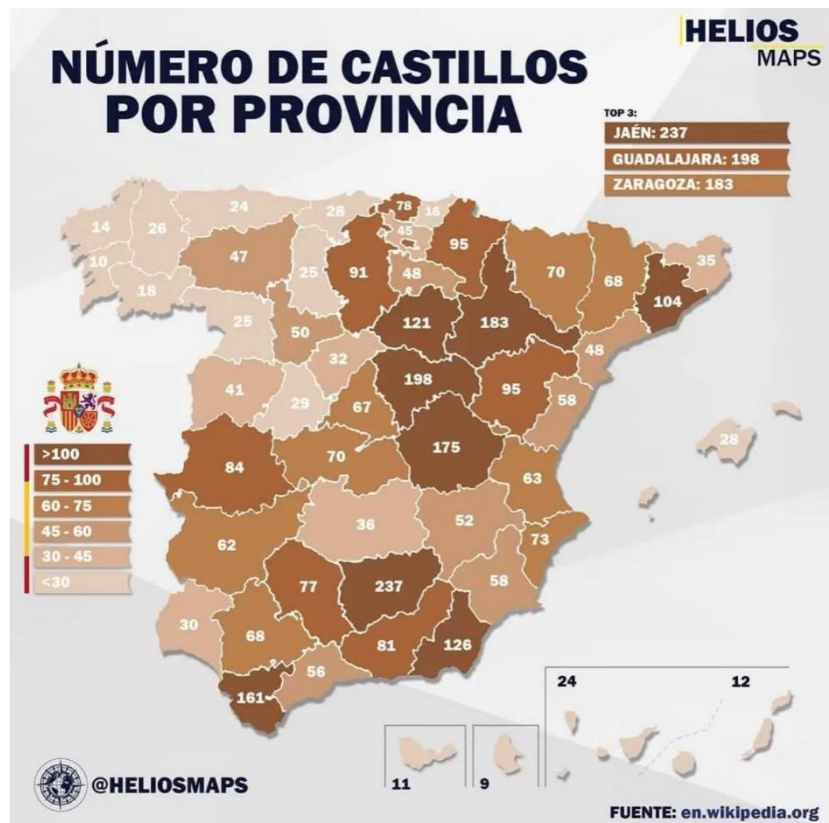

Рис. 2.6 Розподіл замкових об'єктів Іспанії за провінціями [31]

Сучасне використання замків Іспанії відображає еволюцію підходів до культурної спадщини: від суто охоронних заходів до активного туристичного та культурного залучення. Нижче наведено систематизований аналіз основних типів використання:

Таблиця 2.6

Типи використання замків Іспанії

Тип використання	К-сть замків	Частка	Приклади
Музеї та виставкові центри	~500	34.6%	Алькасар Сеговії, Алькасар Толедо, Пеньяф'ель
Туристичні об'єкти (вільний огляд)	~300	20.8%	Альгамбра (платний), Гормас (вільний)
Готелі Paradores та приватні готелі	~35	2.4%	Оліте (Parador), Бельмонте (готель)
Культурні центри / події	~100	6.9%	Ла-Мота-де-Меріда, Мансанарес-ель-Реаль
Діючі установи (парламент, армія)	~60	4.2%	Алхаферія (парламент Арагону), Алькасар Толедо
Руїни без регулярного доступу	~350	24.2%	Більшість сільських замків Кастилії
Приватне проживання (необмежений доступ)	~100	6.9%	Ла-Кальяорра, Веласко та інші

*створено автором за даними [26]

Аналіз даних таблиці 2.6 свідчить, що використання замкової спадщини Іспанії характеризується різноманітністю функцій, серед яких переважають музейна діяльність, туристичне відвідування та готельне використання. Найбільшу частку становлять замки, що функціонують як музеї та виставкові центри – близько 500 об'єктів або 34,6 % від загальної кількості. Саме музейна форма використання є одним із найефективніших способів збереження історичних споруд, оскільки забезпечує надходження коштів на їх утримання та реставрацію. До найвідоміших прикладів належать Алькасар у Сеговії, Алькасар у Толедо та замок Пеньяф'єль.

Другу за чисельністю групу формують замки, що використовуються як туристичні об'єкти без постійної музейної експозиції (близько 300 об'єктів або 20,8 %). Серед них є як всесвітньо відомі пам'ятки, зокрема Альгамбра, так і менш відомі замки регіонального значення. Важливою особливістю іспанської моделі є розвиток історичних готелів. Хоча їхня кількість порівняно невелика (близько 35 об'єктів), саме вони формують один із найбільш прибуткових сегментів замкового туризму. Найвідомішим прикладом є мережа Paradores de Turismo de España, яка успішно поєднує збереження культурної спадщини з наданням туристичних послуг.

Водночас значна частина замкового фонду залишається недостатньо залученою до туристичної діяльності. Близько чверті об'єктів перебувають у стані руїн або не мають регулярного доступу для відвідувачів. Решта використовується як культурні центри, приватні резиденції чи адміністративні установи. Таким чином, іспанська модель демонструє ефективне поєднання охорони культурної спадщини та її туристичного використання, де провідну роль відіграють музеї, туристичні об'єкти та історичні готелі.

Таблиця 2.7

Найбільш відвідувані замкові комплекси Іспанії

Замок / Фортеця	Автономна спільнота	Тип об'єкту	Відвідувань/рік
Альгамбра і Хенераліфе, Гранада	Андалусія	Палацово-фортифікаційний комплекс (XIV ст.)	2 700 000

Продовження табл. 2.7

Алькасар Сеговії	Кастилія і Леон	Середньовічна фортеця-палац (XI–XVI ст.)	700 000
Алькасар Толедо	Кастилія-Ла-Манча	Замок-фортеця (XVI ст., реконструкція)	600 000
Замок Монжуїк, Барселона	Каталонія	Міська цитадель (XVII–XVIII ст.)	580 000
Алькасар Севільї	Андалусія	Резиденційний палац-фортеця (XI–XIV ст.)	500 000
Замок Белавер, Пальма	Балеарські о-ви	Кругла готична фортеця (XIV ст.)	350 000
Алькасаба Малаги	Андалусія	Арабська цитадель (XI ст.)	320 000
Замок Кока	Кастилія і Леон	Мавритансько-готична цегляна фортеця (XV ст.)	280 000
Замок Монтсеррат / Кастель-де-Карделью	Каталонія	Середньовічна гірська фортеця (X–XIII ст.)	250 000
Замок Лоарре	Арагон	Романський замок (XI ст., найкраще збережений у Європі)	210 000

**створено автором за даними [26, 47, 48]*

Аналіз туристичних потоків на замкових об'єктах Іспанії свідчить про нерівномірний розподіл відвідувачів. Основна частина туристичного попиту зосереджується на відносно невеликій кількості найбільш відомих замків і фортець, тоді як більшість інших об'єктів приваблює значно меншу кількість туристів. Така структура є характерною для країн із великим історико-культурним фондом, проте в Іспанії вона проявляється особливо виразно завдяки наявності кількох всесвітньо відомих пам'яток, які виступають головними центрами тяжіння Альгамбра та Хенераліфе в Гранаді є безумовним лідером з відвідуваністю понад 2,7 млн осіб на рік. Цей палацово-фортечний комплекс XIV ст. є водночас найвідвідуванішим замком Іспанії та однією з 5 найбільш відвідуваних туристичних атракцій Південної Європи. Проблема надмірного туристичного навантаження стала настільки гострою, що з 2014 року Патронат Альгамбри ввів жорстку систему управління потоками: максимум 6 600 відвідувачів на день, всі квитки виключно з

попереднім бронюванням онлайн. Квитки на пікові дати розкуповуються за 2-3 місяці наперед. Незважаючи на ці обмеження, Альгамбра формує близько 8% всього туристичного обігу Андалусії [48].

Алькасар Сеговії займає друге місце з відвідуваністю близько 700 000 осіб на рік. Цей об'єкт має особливе символічне значення для світового туризму: за рядом досліджень, він є одним із прообразів казкового замку студії Walt Disney (Палац Попелюшки). Ця «легенда» є потужним маркетинговим інструментом, що суттєво розширює цільову аудиторію об'єкту, залучаючи туристів, яким в іншому випадку класична середньовічна архітектура могла б бути байдужою [47].

Замок Лоарре в Арагоні є виключно показовим прикладом того, як навіть порівняно «маловідомий» (у глобальному масштабі) об'єкт може досягти значної відвідуваності завдяки поєднанню виняткових архітектурних якостей та ефективного маркетингу. Лоарре є найкраще збереженим романським замком у Європі та кандидатом ЮНЕСКО. Саме цей замок знімався у фільмі «Царство Небесне» Рідлі Скота (2005), що забезпечило йому міжнародне впізнавання і збільшило відвідуваність більш ніж на 40% після виходу стрічки [23].

На відміну від Німеччини, де тематичні замкові маршрути мають централізовану організаційну структуру та міжрегіональний масштаб (Замкова дорога), іспанська система маршрутів є більш фрагментованою й децентралізованою. Більшість маршрутів ініційовані та управляються на рівні автономних спільнот або навіть провінцій, що обмежує їхній охопит і рекламний потенціал. Втім, регіональна специфіка маршрутів водночас є їхньою перевагою: вони краще адаптовані до місцевого контексту та нерідко поєднують замковий туризм з ландшафтним, гастрономічним або паломницьким.

Ключові тематичні туристичні маршрути замковим фондом Іспанії

Назва маршруту	Регіон(и)	Км	Замків	Ключові об'єкти
Ruta de los Castillos y Batallas del Reino de Jaén (Маршрут замків та битв королівства Хаен)	Андалусія	~350	237*	Бургалімар (X ст.), Алькасар Хаен, Алькала-ла-Реаль, Байлен, Navas de Tolosa
Ruta de los Castillos del Duero (Маршрут замків долини Дуеро)	Кастилія і Леон	~520	40+	Замок Пеньяфіель, Замок Ла-Мота (Медіна-дель-Кампо), Симанкас, Торо, Самора
Ruta Domus Templi (Замки тамплієрів)	Арагон, Каталонія	~250	5	Монсон (Уеска), Гарденьї (Льейда), Міравет (Таррагона), Тортоса, Пенїскола
Ruta de los Almorávides y Almohades (Маршрут арабських алькасаб Андалусії)	Андалусія	~400	15+	Алькасаба Малаги (XI ст.), Алькасаба Альмерії, Замок Гібральфаро, Алькасар Кордобі
Ruta de los Castillos de Guadalajara (Маршрут замків Гвадалахари)	Кастилія-Ла-Манча	422	25+	Сігуенса (паладор), Хадраке, Торіха, Атіенса, Молїна-де-Арагон
Camino de los Castillos (Шлях замків Арагону)	Арагон	~360	22+	Замок Лоаре (XI ст., кандидат ЮНЕСКО), Монсон, Ункастільо, Харба
Ruta Templaria del Norte (Norte de España) Тамплієри північ Іспанії	Наварра, Арагон	~400	8+	Тортоса, Міравет, Гарденьї (Льейда), Чаламера, Монсон; Артахона (Наварра)
Ruta de los Castillos de Valencia (Маршрут замків Валенсії)	Валенсія	~380	25+	Пенїскола (тамплієри, XIV ст.), Альманса, Сагунт, Ксатіва (кандидат ЮНЕСКО), Мореля

**створено автором за даними [30, 53, 63]*

Маршрутна мережа замкового туризму Іспанії є досить розгалуженою та охоплює більшість регіонів країни. Загалом функціонує понад десять тематичних маршрутів, до складу яких входить понад 350 замків і фортець. Водночас, на відміну від Німеччини, де діють відомі маршрути на кшталт

Burgenstraße з єдиним брендом і системою управління, більшість іспанських маршрутів мають регіональний характер і розвиваються окремими автономними спільнотами або місцевими туристичними організаціями.

Основу багатьох маршрутів становить історична спадщина періоду Реконквісти. Саме тому значна частина туристичних шляхів пов'язана із замками, які відігравали важливу роль у протистоянні між християнськими та мусульманськими державами. Крім того, популярністю користуються маршрути, присвячені лицарським орденам, зокрема тамплієрам. Така тематична спрямованість дозволяє формувати унікальні туристичні продукти та приваблювати різні категорії туристів.

Важливою особливістю є поєднання замкового туризму з іншими видами туристичної діяльності. Багато маршрутів інтегрують відвідування замків із гастрономічним, природним, подієвим та релігійним туризмом, що підвищує їхню привабливість і сприяє збільшенню тривалості перебування туристів у регіоні. Водночас розвиток маршрутної мережі залишається нерівномірним, оскільки найбільша кількість маршрутів зосереджена в Андалусії, Кастилії і Леоні та Арагоні, тоді як окремі регіони країни поки що недостатньо представлені на ринку замкового туризму.

Крім географічного розташування, ключовим фактором залучення оборонних споруд до туристичної діяльності є їхня форма власності, яка регламентує правові та економічні можливості експлуатації замків.

Таблиця 2.9

Форми власності замків Іспанії

Форма власності	Частка	К-сть	Тип використання	Приклади	Форма власності
Держава (Мін. культури)	~35%	~875	Охорона пам'яток, часткове відвідування	Гормас, Ла-Мота, Алькасар Толедо	Держава (Мін. культури)
Регіональні органи влади	~25%	~625	Туризм, виставки, школи	Альгамбра (Junta Andalucía), Оліте	Регіональні органи влади

Муніципалітети	~20%	~500	Туристичне використання, музеї	Бельвер, Лорка, Кордова	Муніципалітети
Приватні власники	~15%	~375	Проживання, готелі, оренда	Бельмонте, Ла-Кальяорра, Веласко	Приватні власники
Церква / ордени	~3%	~75	Релігійне використання, музеї	Монастирські замки Тамплієрів	Церква / ордени
Корона Іспанії	~2%	~50	Діючі резиденції + туризм	Реалес Алькасарес Севільї	Корона Іспанії

**створено автором за даними [24]*

Аналіз форм власності замкового фонду Іспанії свідчить про багаторівневу систему управління історичною спадщиною, що сформувалася внаслідок децентралізації країни. Значна частина замкових об'єктів перебуває у державній власності різних рівнів – національному, регіональному та муніципальному. При цьому підходи до їх використання відрізняються. Якщо національні органи більше орієнтовані на збереження пам'яток, то регіональні та місцеві адміністрації активно залучають замки до туристичної діяльності через проведення екскурсій, виставок, фестивалів та інших культурних заходів. Яскравим прикладом є Альгамбра, яка поєднує високий рівень збереження з інтенсивним туристичним використанням.

Близько 15 % замків перебувають у приватній власності. Частина таких об'єктів успішно використовується як готелі, ресторани або локації для проведення подій, що дозволяє власникам залучати кошти на їх утримання та реставрацію. Водночас існують і замки з обмеженим доступом для відвідувачів, що негативно впливає на їх туристичне використання та популяризацію.

Окрему категорію становлять об'єкти, які належать Короні Іспанії та управляються через Patrimonio Nacional. Частина з них поєднує функції історичних пам'яток і офіційних королівських резиденцій, що підвищує їхню туристичну привабливість. Загалом можна стверджувати, що форма власності

суттєво впливає на рівень туристичного використання замків, їхню доступність для відвідувачів та можливості подальшого розвитку туристичної інфраструктури.

Одним із найуспішніших результатів державного управління історичною нерухомістю в Іспанії стало створення унікальної моделі використання замків як елітних закладів розміщення – мережі Paradores.

Таблиця 2.10

Провідні замки-готелі мережі Paradores

Замок-Parador	Регіон	Будівництво	Особливості
Parador de Olite	Наварра	XIV–XV ст.	Готичний палац-замок Королів Наварри
Parador de Cardona	Каталонія	IX ст.	Середньовічна фортеця на пагорбі, один з найдавніших
Parador de Jaén	Андалусія	XVIII ст.	Замок XVIII ст. з панорамою міста
Parador de Sigüenza	Кастилія-Ла-Манча	XII ст.	Єпископський замок, Зал королів
Parador de Alarcón	Кастилія-Ла-Манча	VIII ст.	Найменший Parador, тільки 14 кімнат

**створено автором за даними [38]*

Мережа Paradores de Turismo de España є одним із найуспішніших прикладів поєднання збереження культурної спадщини та туристичного використання історичних об'єктів. Заснована у 1920-х роках, вона створювалася з метою не лише розвитку туризму, а й збереження пам'яток архітектури шляхом їхнього господарського використання. Сьогодні мережа об'єднує 96 готелів, серед яких 35 розташовані безпосередньо в середньовічних замках.

Незважаючи на відносно невелику кількість замків у структурі мережі, саме вони формують її міжнародний імідж та користуються найбільшою популярністю серед туристів. Розміщення готелів у замкових комплексах дозволяє поєднати проживання з безпосереднім знайомством з історико-культурною спадщиною країни, створюючи унікальний туристичний досвід.

Важливою перевагою моделі Paradores є забезпечення цілорічного функціонування історичних об'єктів. На відміну від традиційних музеїв,

замки-готелі генерують стабільні доходи протягом року, що сприяє фінансуванню реставраційних робіт та утриманню пам'яток. Крім того, більшість таких об'єктів розташована у невеликих містах і сільських районах, що позитивно впливає на розвиток місцевої економіки та туристичної інфраструктури.

Таким чином, мережа Paradores демонструє ефективну модель використання замкової спадщини, за якої історичні об'єкти не лише зберігаються, але й активно залучаються до туристичної діяльності, формуючи конкурентоспроможний туристичний продукт.

Отже, форма власності та якість туристичної інфраструктури безпосередньо визначають конкурентоспроможність замкових комплексів. Проте для повного розуміння ролі історико-культурного туризму необхідно проаналізувати не лише стан самих об'єктів (пропозицію), але й реальний попит з боку мандрівників.

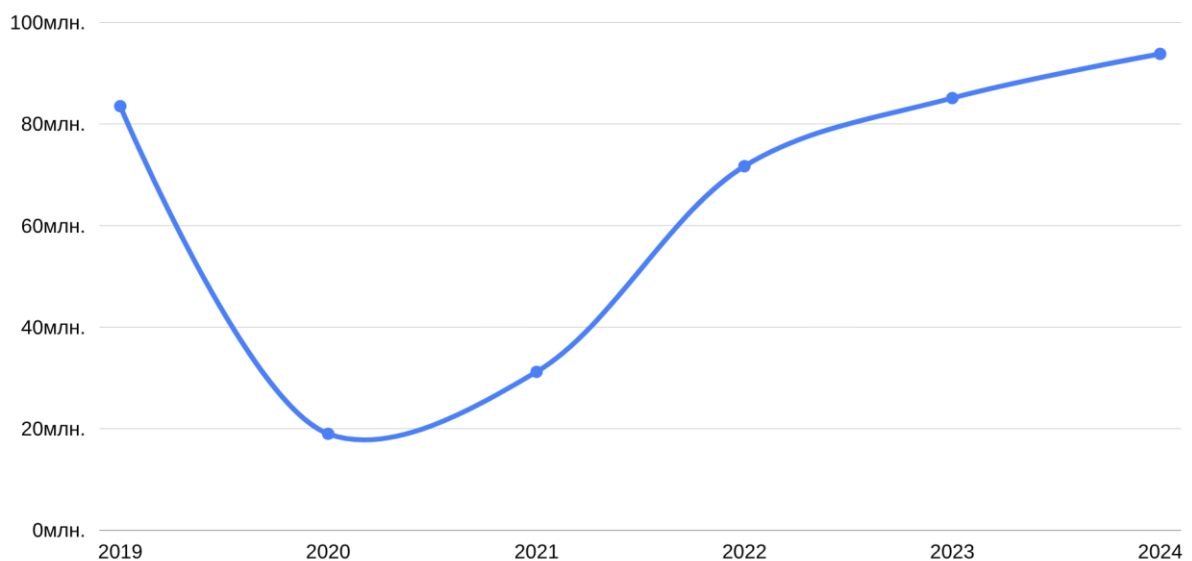

Рис. 2.7 Динаміка міжнародних прибуттів Іспанії [58]

Кількість міжнародних туристів в Іспанії у 2022 році становила 71,7 млн осіб. У 2023 році показник зріс на 18,7% до 85,1 млн, а у 2024 році — до 93,8 млн туристів (зростання на 10,2%). Показник 2023 року (85 056 528 відвідувачів) на 1,9% перевищив рекорд допандемійного 2019 року. Іспанія

також встановила рекорд туристичних витрат – понад €108,66 млрд, що на 24,7% більше, ніж у 2022 році. У 2024 році Іспанія встановила новий абсолютний рекорд – близько 93,8 млн міжнародних туристів [41].

Головними країнами-постачальниками туристів до Іспанії у 2024 році були Велика Британія (20%), Франція (14%) та Німеччина (13%). У 2024 році туристичний сектор Іспанії пережив найкращий рік з 2019-го: його внесок у ВВП зріс майже на 8% і склав €248,7 млрд, або 15,6% економіки. У секторі зайнято 3 млн осіб – майже 14% від загальної кількості робочих місць у країні [55].

Серед найпопулярніших культурних об'єктів Іспанії: Саграда Фамілія у Барселоні – 4,7 млн відвідувачів у 2023 році, музей Прадо в Мадриді – 3,5 млн, Парк Гуель – 3,2 млн, Альгамбра у Гранаді – 2,6 млн. Алькасар у Севільї відвідали 1,8 млн туристів у 2023 році, а Королівський палац у Мадриді – 1,7 млн [54].

2.2. Порівняльний аналіз туристичного потенціалу замків Німеччини та Іспанії

Проведений у попередньому підрозділі аналіз ресурсної бази замкового туризму Німеччини та Іспанії створює підґрунтя для подальшого порівняння туристичного потенціалу цих країн та виявлення особливостей використання їхньої історико-культурної спадщини.

Перш ніж переходити до зіставлення двох країн, доцільно оцінити загальний контекст попиту на культурно-пізнавальний туризм у Європі. За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), культурний туризм акумулює близько 40% усіх міжнародних туристичних прибуттів у світі і є одним із найбільш динамічних сегментів галузі [61].

За даними Eurostat, туристичний прямий валовий доданий внесок у ВВП Євросоюзу у 2022 р. склав €517 млрд, при цьому Німеччина посіла перше місце серед країн ЄС з показником €92 млрд, тоді як Іспанія зафіксувала €75 млрд. Ця різниця пояснюється не лише масштабами економік, але й суттєво різними моделями туристичної спеціалізації двох країн: якщо Іспанія

залишається лідером за кількістю міжнародних прибуттів (93,8 млн у 2024 р.), Німеччина формує більший доданий внесок завдяки вищим середнім витратам туристів і більш рівномірному розподілу потоків протягом року. Ці дані підкреслюють, що обидві дестинації відіграють провідну роль у формуванні загальноєвропейського туристичного ринку і що порівняння їхніх замкових туристичних потенціалів є актуальним у широкому галузевому контексті.

Таблиця 2.11

Порівняльна характеристика туристичного потенціалу замкового туризму Німеччини та Іспанії

Критерій порівняння	Німеччина	Іспанія
Загальна к-ть замкових об'єктів	~20 000–25 000 (EBIDAT: 8 841 задокументованих)	~10 000–12 000 (AEAC)
Активно задіяні у туризмі	~1 500–2 000 об'єктів	~800–1 000 об'єктів
Флагман за відвідуваністю	Нойшванштайн: 1,2–1,5 млн/рік	Альгамбра: 2,6–2,7 млн/рік
Статус ЮНЕСКО (замкові об'єкти)	Вартбург (1999), Долина Рейну (2002), SPSG (1990), Нойшванштайн (2025)	Альгамбра (1984), Алькасар Севільї (1987), Алькасар Сеговії (1985)
Провідна держ. управлінська структура	BSV (Баварія), SPSG (Бранденбург/Берлін)	Patrimonio Nacional, Patronato Alhambra
Державна готельна мережа у замках	Відсутня (лише приватні Schlosshotels)	Paradores de Turismo de España (96 готелів)
Тематичні маршрути	Централізовані (Burgenstraße з 1954, Долина Рейну, Мозельталь)	Фрагментовані (регіональний рівень, відсутній єдиний нац. маршрут)
Рівень сезонності	Помірний (~65–70% потоку квіт.–жовт.)	Високий (~70–75% потоку квіт.–вер.)
Архітектурна різноманітність	Середньовічні Burgen, романтичні Schlösser XIX ст., руїни	Алькасари, алькасаби, середньовічні замки, таплієрські об'єкти
Цифровізація (онлайн-бронювання)	Висока (Нойшванштайн — обов'язкове з 2021 р.)	Висока для флагманів (Альгамбра — з 2014 р.); слабка для середнього рівня
Загальний туристичний потік (2024)	37,4 млн міжнар. туристів	93,8 млн міжнар. туристів

**створено автором за даними [18, 29, 38, 58,]*

Першим аспектом порівняльного аналізу є кількісні та структурні характеристики замкового фонду обох країн. Як було встановлено в підрозділі 2.1, Німеччина володіє значно більшим замковим фондом – від 20 до 25 тис. об'єктів, тоді як в Іспанії їх налічується близько 10–12 тис. Проте така

кількісна перевага не завжди означає вищий рівень туристичного використання. Значна частина німецьких замків збереглася лише у вигляді руїн або окремих архітектурних залишків, а детальна наукова документація наразі створена лише для частини об'єктів.

В Іспанії ситуація є подібною, оскільки лише відносно невелика частка замків активно використовується в туристичній діяльності та має необхідну інфраструктуру для прийому відвідувачів. Водночас найбільш відомі іспанські пам'ятки характеризуються дуже високими показниками відвідуваності. Зокрема, якщо замок Нойшванштайн щороку приймає близько 1,3–1,5 млн туристів, то відвідуваність Альгамбри перевищує 2,5 млн осіб на рік.

Такі показники значною мірою пояснюються унікальністю самої пам'ятки. Альгамбра є одним із найкраще збережених палацово-фортифікаційних комплексів мусульманської Іспанії та не має прямих аналогів серед замкових об'єктів Центральної Європи. Саме тому, попри меншу загальну кількість замків, окремі об'єкти Іспанії здатні генерувати туристичні потоки, співставні або навіть вищі за найпопулярніші замки Німеччини.

Відмінності простежуються і в типологічній структурі замкового фонду. Для Німеччини характерне переважання середньовічних фортець та палацових комплексів, тоді як Іспанія вирізняється більшою різноманітністю за історико-архітектурними типами та включає алькасари, алькасаби, фортеці періоду Реконкісти, тамплієрські замки та монастирі-фортеці. Це створює додаткові можливості для формування тематично різноманітних туристичних маршрутів та продуктів.

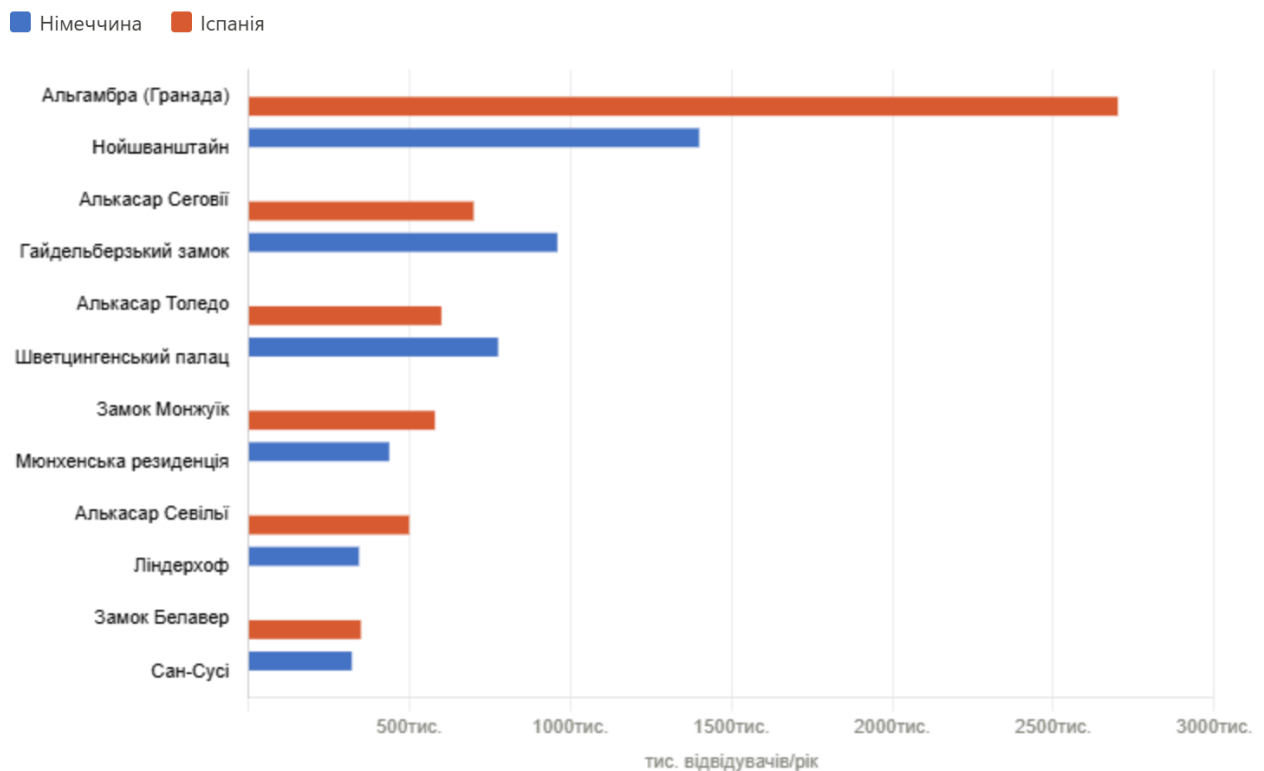

Рис. 2.8 Порівняльна діаграма відвідуваності топ-замків обох країн
*створено автором за даними [7, 26, 47, 48]

Як свідчать дані порівняльного аналізу відвідуваності, попри беззаперечне лідерство Альгамбри, Німеччина демонструє досить високі показники серед об'єктів другої групи туристичної привабливості. Зокрема, Гайдельберзький замок і Шветцингенський палац щороку приймають близько 1 млн та 800 тис. відвідувачів відповідно, що перевищує або є співставним із показниками більшості провідних замкових об'єктів Іспанії.

В Іспанії туристичний попит значною мірою концентрується навколо історичних королівських резиденцій. Алькасари Сеговії, Толедо та Севільї, а також замок Монжуїк у Барселоні стабільно приваблюють близько 500–700 тис. туристів на рік. Водночас об'єкти з нижчими показниками відвідуваності, такі як Ліндерхоф і Сан-Сусі в Німеччині або замок Бельвер в Іспанії, демонструють близькі результати на рівні 300–450 тис. відвідувачів щорічно.

Отже, незважаючи на наявність в Іспанії надзвичайно популярного туристичного магніту – Альгамбри, Німеччина характеризується більш рівномірним розподілом туристичних потоків між провідними замковими об'єктами. Якщо для Іспанії характерна концентрація значної частини

відвідувачів навколо кількох найвідоміших пам'яток, то в Німеччині туристичний попит розподіляється між більшою кількістю об'єктів із відносно високими показниками відвідуваності. Це свідчить про відмінності в організації та функціонуванні замкового туризму двох країн.

Другим важливим аспектом порівняння є ефективність використання замкової спадщини у туристичній діяльності. У цьому напрямі Німеччина та Іспанія демонструють різні підходи до управління історичними об'єктами, кожен з яких має свої переваги.

У Німеччині значну роль відіграють централізовані системи управління. Зокрема, Баварська адміністрація державних палаців, садів і озер (BSV) здійснює управління десятками історичних об'єктів, забезпечуючи єдині стандарти обслуговування, реставрації та туристичного використання. Подібний підхід застосовує і Фонд пруських палаців і садів Берліна-Бранденбурга (SPSG), що сприяє ефективному збереженню та популяризації культурної спадщини.

В Іспанії важливу роль у збереженні та використанні історичних пам'яток відіграє система Patrimonio Nacional, яка управляє найважливішими королівськими резиденціями країни. Водночас особливістю іспанської моделі є мережа Paradores de Turismo de España – державна система готелів, частина яких розміщена в історичних замках, фортецях і палацах. Такий підхід дозволяє поєднувати охорону культурної спадщини з туристичною діяльністю та забезпечує додаткові джерела фінансування для утримання пам'яток.

Фінансові результати Paradores de Turismo de España за 2020–2024 рр. підтверджують ефективність державної моделі готельного використання історичної спадщини. Після збитків, спричинених пандемією у 2020 р., компанія вже у 2021 р. повернулася до прибутковості та надалі демонструвала стабільне зростання доходів. До 2024 р. чистий прибуток сягнув майже 40 млн євро, що свідчить про фінансову стійкість моделі та її здатність забезпечувати збереження пам'яток за рахунок власних доходів.

Фінансові показники: динаміка 2020–2024

Рік	Чистий дохід (€)	Витрати на персонал (€)	Операційний результат (€)	Чистий прибуток / збиток (€)
2020	128 772 906	(104 446 254)	(60 663 474)	-63 864 622
2021	221 939 102	(117 435 692)	+3 230 131	+3 048 505
2022	301 255 515	(139 019 697)	+14 564 151	+11 156 693
2023	319 526 537	(146 990 040)	+25 748 555	+27 639 878
2024	338 501 122	(155 417 323)	+32 197 664	+39 775 173

**створено автором за даними [38]*

Показники задоволеності клієнтів підтверджують якість продукту: NPS мережі у 2023-2024 рр. становив 66,2 та 65,6 балів відповідно, що вдвічі перевищує середньогалузевий показник Іспанії (~36 балів), а Global Review Index (GRI) – 88,1-88,5%. Клієнти найвище оцінюють розташування та унікальність середовища – саме ті характеристики, що є нероздільними від замкової архітектури та неможливі для відтворення у стандартних готельних ланцюжках.

Фінансові результати Баварської адміністрації палаців, садів та озер (BSV) є переконливим підтвердженням комерційної ефективності централізованої земельної моделі управління замковою спадщиною. У 2024 р. доходи BSV зросли на 16,6% і склали 82 млн євро при коефіцієнті операційного самофінансування 85%; у 2025 р. ці показники досягли 91,3 млн євро і 88% відповідно – найвищих значень за всю історію організації. Показово, що понад 78% щорічних доходів BSV реінвестується безпосередньо у реставраційні та будівельні програми: лише у 2024 р. будівельні витрати склали 64 млн євро, спрямовані зокрема на завершення реставрації парадних залів замку Нойшванштайн. Ця модель принципово відрізняється від аналогічних структур у Берліні та Бранденбурзі (SPSG), де операційна діяльність субсидується з бюджетів трьох рівнів влади: відсутність самоокупності компенсується масштабними спеціальними інвестиційними програмами (400 млн євро до 2030 р.). Таким чином, замковий туризм ФРН

реалізує дві принципово різні фінансові моделі, вибір між якими визначається балансом між комерційним потенціалом об'єкту та стратегічною важливістю його збереження.

Важливим аспектом порівняння є характеристика цільової аудиторії замкового туризму. Як було зазначено у підрозділі 1.1, відвідувачі замкових об'єктів належать як до категорії цільових культурних туристів, для яких культурна спадщина є основною мотивацією подорожі, так і до супутніх культурних туристів, які відвідують пам'ятки в межах ширшої туристичної програми. Водночас співвідношення цих груп та мотиви їхніх подорожей у Німеччині та Іспанії мають певні відмінності.

Водночас суттєві відмінності спостерігаються і в структурі туристичної аудиторії. Замок Нойшванштайн приваблює переважно туристів, яких цікавить його романтичний образ та асоціація із казковою архітектурою. За даними Баварської адміністрації палаців (BSV), понад 60% відвідувачів замку становлять іноземні туристи, а більше третини цього потоку припадає на гостей з азійських країн [20]. Для такої аудиторії характерні короткотривалі візити та орієнтація насамперед на найвідоміші туристичні об'єкти.

Альгамбра, навпаки, приваблює переважно туристів із вираженою культурно-пізнавальною мотивацією. Значна частина відвідувачів прибуває спеціально для ознайомлення з мавританською спадщиною та архітектурою комплексу. Додатковим фактором є система попереднього бронювання квитків і ліміт відвідувачів на рівні близько 6 600 осіб на день, що сприяє формуванню більш підготовленої аудиторії та підвищує загальну якість туристичного досвіду [48]. У результаті Альгамбра залучає туристів, які, як правило, витрачають більше часу на відвідування об'єкта та виявляють вищий рівень зацікавленості його історико-культурною цінністю.

Обидві країни мають популярні об'єкти з розвиненою цифровою інфраструктурою: Нойшванштайн запровадив обов'язкове онлайн-бронювання у 2021 р. і пропонує аудіогіди понад 10 мовами, включаючи українську; Альгамбра функціонує в режимі обов'язкового попереднього

бронювання ще з 2014 р. і є одним із найбільш завантажених об'єктів у системах онлайн-продажу квитків Європи.

Найбільш помітні відмінності між країнами простежуються у розвитку замків середнього рівня туристичної популярності. У Німеччині завдяки діяльності Баварської адміністрації палаців та інших спеціалізованих установ сформовано комплексну цифрову інфраструктуру, що включає електронні аудіогіди, системи онлайн-бронювання та елементи доповненої реальності. Такі рішення активно використовуються не лише на найвідоміших об'єктах, а й на пам'ятках регіонального значення.

В Іспанії рівень цифровізації є менш однорідним. Якщо провідні туристичні об'єкти забезпечені сучасними цифровими сервісами, то значна частина замків регіонального та муніципального підпорядкування все ще характеризується обмеженою цифровою присутністю. Для багатьох із них характерна відсутність систем онлайн-продажу квитків, використання застарілих вебресурсів та недостатня представленість на міжнародних туристичних платформах, що негативно впливає на їхню доступність і впізнаваність серед потенційних відвідувачів.

Для обох країн характерна виражена сезонність замкового туризму, однак її масштаби відрізняються. У Німеччині сезонні коливання є менш відчутними завдяки розвиненій мережі тематичних маршрутів, проведенню різдвяних ярмарків та інших зимових заходів, а також цілорічному функціонуванню більшості замкових об'єктів. У результаті близько 65–70% річного туристичного потоку припадає на період з квітня по жовтень. В Іспанії сезонна концентрація є вищою: близько 70–75% відвідувань фіксується у квітні–вересні, що значною мірою пов'язано з поєднанням культурно-пізнавального туризму з літнім відпочинком на узбережжі. Для окремих пам'яток Андалусії характерне значне перевантаження в літні місяці та помітне скорочення туристичних потоків у зимовий період.

Водночас обидві країни активно використовують інструменти регулювання туристичних потоків, насамперед попереднє бронювання та

обмеження кількості відвідувачів. Найбільш ефективно такі механізми реалізовані на об'єктах із найбільшим туристичним навантаженням, зокрема в Нойшванштайні та Альгамбрі. Проте значна частина інших замкових комплексів і надалі стикається з проблемою сезонних піків відвідуваності, що створює додаткове навантаження на туристичну інфраструктуру та історичні пам'ятки.

Попри потужний туристичний потенціал, замковий туризм Німеччини та Іспанії стикається зі спільними і специфічними для кожної країни проблемами.

Надмірне туристичне навантаження (overtourism). Обидві країни відчують цей виклик, але найгостріше він проявляється в Іспанії. Альгамбра є одним із найвідвідуваніших об'єктів всесвітньої спадщини Іспанії, і зростання туристичного тиску безпосередньо загрожує збереженню об'єкта та якості відвідування. Саме тому Альгамбра запровадила обмеження добового потоку до 6 600 осіб, а квитки розпродаються за кілька місяців наперед. Нойшванштайн у Баварії у допандемічний пік щороку приймав 1,4–1,5 млн відвідувачів, підходячи до межі несучої спроможності, що змусило BSV запровадити обов'язкове онлайн-бронювання у 2021 році [20, 48]. Починаючи з квітня 2024 року, в Іспанії розгорнулися масові протести проти надмірного туризму на Канарських і Балеарських островах та в містах Барселона, Сан-Себастьян і Малага, учасники яких вимагали законодавчого обмеження туристичних потоків.

Фінансування реставрації та утримання. Обидві країни стикаються з проблемою недостатнього фінансування для збереження малих і середніх замкових об'єктів. У Німеччині асоціація «Schlösser und Gärten in Deutschland e.V.» запустила багаторічну програму підтримки приватних власників охоронюваних пам'яток, яка передбачає як фінансову допомогу, так і експертні консультації з реставрації. Deutsche Burgenvereinigung (DBV), заснований ще у 1899 році як найстарша приватна ініціатива з охорони замків Німеччини, консультує власників з питань збереження та утримання об'єктів,

наголошуючи на необхідності забезпечення публічного визнання та матеріальної підтримки стародавніх пам'яток у приватній власності. В Іспанії реставрація замків регулюється Законом 16/1985, однак попри законодавчу підтримку та фінансову допомогу державних органів, збереження пам'яток стикається з серйозними викликами – зокрема необхідністю поєднання сучасних вимог з автентичністю та вирішення екологічних проблем [43].

Сезонність туристичного попиту. Для обох країн характерна значна нерівномірність туристичних потоків упродовж року. В Іспанії цей виклик є більш гострим через кліматичні особливості: переважна більшість відвідувань замкових об'єктів концентрується в квітні–жовтні. У Німеччині ситуація дещо краща – більшість замків відкриті цілорічно, однак пік квітень–жовтень все одно генерує близько 75% річних відвідувань.

Нерівномірний розподіл туристичних потоків між об'єктами. В обох країнах спостерігається значна диспропорція: 20–30 флагманських об'єктів перетягують на себе переважну частку туристів, тоді як тисячі менш відомих замків хронічно недовикористовуються. Зокрема, у Кастилії-і-Леоні з понад 1 000 задокументованих замків активно відвідуються лише кілька десятків. У Німеччині схожа ситуація: переважна більшість з 8 841 зареєстрованих у EBIDAT об'єктів або не має туристичної інфраструктури, або відвідується переважно локальними туристами.

Збереження приватного фонду. Близько 35% замкового фонду ФРН перебуває у приватній власності, причому значна частина таких об'єктів позбавлена фінансових ресурсів для реставрації. В Іспанії аналогічна проблема загострюється в сільській місцевості, де десятки замків поволі руйнуються через відсутність власників або коштів на їх утримання.

2.3. Аналіз наявних на ринку пізнавальних турів замками

Німеччини та Іспанії

Пізнавальний туризм, орієнтований на відвідування замкових комплексів, є одним із найбільш популярних сегментів культурно-пізнавального туризму в Європі. Замки Німеччини та Іспанії належать до

найвідоміших туристичних атракцій континенту та щороку приваблюють мільйони відвідувачів завдяки своїй історичній, архітектурній і культурній цінності. Для оцінки сучасного стану пропозиції замкового туризму було проаналізовано актуальні туристичні продукти, представлені на українському ринку. Дослідження базується на даних туристичних компаній України – Adriatic Travel, Аккорд-Тур, Tango Travel та Феєрія Мандрів, а також міжнародної платформи GetYourGuide. Такий підхід дозволяє порівняти особливості формування замкових маршрутів як на українському, так і на міжнародному туристичному ринку.

Станом на 2026 рік туристичний ринок замкових пізнавальних турів у сегменті пропозицій для українських туристів характеризується достатньо широкою варіативністю форматів – від авіатурів та класичних багатоденних автобусних маршрутів до коротких вікенд-турів без нічних переїздів. Ключовим замковим об'єктом, що фігурує практично в усіх туристичних програмах Німеччиною, залишається замок Нойшванштайн у Баварії, тоді як в іспанських пропозиціях центральне місце посідають Альгамбра в Гранаді та фортечні алькасари Севільї.

Замкова спадщина Німеччини є однією з найбагатших у Європі. Серед усіх об'єктів особливе туристичне значення мають замок Нойшванштайн у Баварських Альпах, палац Ліндергоф, а також середньовічні фортеці долини Рейну. Аналіз наявних туристичних пропозицій дозволяє виявити кілька домінуючих форматів та підходів до організації відповідних турів.

Замок Нойшванштайн як туристичний об'єкт

Замок Нойшванштайн (нім. Schloss Neuschwanstein) розташований у федеральній землі Баварія, поблизу міста Фюссен, на високій скелі в мальовничому куточку Баварських Альп. Туроператор Аккорд-тур характеризує його як «фантастичний замок, який гордо височіє на високому пагорбі», зазначаючи, що він «по праву вважається найкрасивішим замком в Німеччині». Особливу символічну цінність замку надає його роль прообразу легендарного «замку Сплячої Красуні» у мультфільмах компанії Walt Disney.

Туроператори також підкреслюють, що неподалік від замку розташовані два озера та міст, з якого відкривається унікальний краєвид на споруду.

Пропозиції туроператора Adriatic Travel

Туроператор Adriatic Travel (м. Львів) пропонує широкий спектр автобусних турів, що включають відвідування замку Нойшванштайн, орієнтованих переважно на туристів зі Львова з можливістю підсадки у Перемишлі, Ярославі, Тарнові, Кракові, Катовіце та інших містах. Серед актуальних замкових пропозицій на 2026 рік виділяються такі програми:

Тур «Дорогами казкової Німеччини: Мюнхен + замок Нойшванштайн» тривалістю 5 днів охоплює Краків, Величку, Прагу, Мюнхен, Відень та Будапешт. Відправлення відбувається без нічних переїздів, що є суттєвою перевагою для туристів, орієнтованих на комфортну подорож. Вартість туру становить від 289 євро на особу, тур відзначений знаком «Adriatic Choice» - знаком якості туроператора.

Тур «Кращі з кращих: Відень–Зальцбург–Мюнхен» пропонує 4-денну програму з відвідуванням Кракова, Відня, Зальцбургу та Мюнхена також без нічних переїздів, вартістю від 247 євро. Цей тур також позначений знаком «Adriatic Choice», що свідчить про його популярність та відповідність стандартам якості оператора.

Тур «Прогулянка по Швейцарії» (8 днів, без нічних переїздів) пролягає через Краків, Відень, Вадуц, Цюрих, Люцерн, Женеву, Берн, Інтерлакен, Мюнхен та Прагу. Вартість від 464 євро. Тур позначений статусом «Ready to Go» на декілька дат у червні-серпні 2026 року, що означає гарантований виїзд.

Різдвяний тур «Різдвяна магія: Відень–Зальцбург–Мюнхен» (4 дні, без нічних переїздів) пропонується з листопада по грудень 2026 року за вартістю від 239 євро і є найбюджетнішою замковою пропозицією в портфелі оператора. Тур позначений знаком «Топ-тури сезону».

Вартість турів у вказаного туроператора включає: проїзд автобусом єврокласу, проживання в готелях зі сніданками, страховий поліс від нещасного

випадку та супровід керівника групи. Вхідні квитки до замків та особисті витрати оплачуються туристами додатково.

Пропозиції туроператора Аккорд-тур

Туроператор Аккорд-тур (м. Львів) пропонує значно ширший асортимент замкових турів Нойшванштайну – понад 15 різних маршрутів, у яких замок є одним з ключових туристичних об'єктів. Аналіз їх свідчить про різноманіття підходів до включення замку в туристичні програми.

Найбюджетнішими є тури тривалістю 4–5 днів. Зокрема, тур «Ідеальний вікенд: Зальцбург, Мюнхен + Гальштат та Замок Нойшванштайн» (4 дні) за маршрутом Львів–Краків–Брно–Зальцбург–Гальштат–Мюнхен–Відень коштує від 220 євро, що є однією з найнижчих цін у сегменті. Аналогічну ціну має і тур «Альпійський вікенд: Зальцбург, Мюнхен, Відень + Гальштат та Замок Нойшванштайн», що відправляється зі Львова через Мукачево та Будапешт і розрахований на туристів зі Східної та Центральної України.

Популярним 5-денним маршрутом є тур «Казки Баварського короля: Прага, Мюнхен, Зальцбург, Відень + замок Нойшванштайн» вартістю від 249 євро (94 відгуки туристів). Серед 5-денних турів також представлено маршрут «Мелодії Альп: Швейцарія, Баварія, Австрія», що охоплює Мюнхен, замок Нойшванштайн, Цюрих, Люцерн, Рейнський водоспад, Зальцбург, Зальцкаммергут та Відень за ціною від 268 євро. Тур «Мюнхен і компанія: Краків, Прага, Відень!» (4 дні) пропонується за 243 євро.

Серед більш розширених пропозицій слід виокремити 8-денний авіатур «Альпійські шедеври: Прага+Мюнхен+Замки Нойшванштайн і Ліндергоф». Цей тур є особливим у своєму роді, оскільки поєднує переліт та відвідування одразу двох баварських замків – Нойшванштайн і Ліндергоф. Тривалість туру 8 днів (7 ночей), вартість у стандартних готелях 3* в центрі Праги від 750 євро, а в готелях категорії «Економ» - від 675 євро. У вартість включено 5 екскурсій, в тому числі оглядові по Празі та Мюнхену, а також відвідання обох замків. Вхідні квитки до кожного замку оплачуються окремо (по 9 євро). Серед

додаткових екскурсій пропонуються поїздки в Дрезден (40 євро), Чеський Крумлов із замком Глубока (35 євро) та Відень (65 євро).

Палац Ліндергоф, що також входить до замкових програм Аккорд-тур, описується як «справжній Маленький Версаль у Липовій долині» з дивовижними садами, терасами, каскадами та підземним озером у гроті Венери, де король-романтик любив відпочивати в золотому човні у вигляді лебедя.

Замки долини Рейну

Окремим замковим напрямком в Німеччині є долина річки Рейн. Аккорд-тур позиціонує цей регіон як місце, «в якому можна побачити найбільшу кількість середньовічних замків у світі». Кожен замок долини, за описом туроператора, є «унікальним, неповторним та має свою багатовікову історію». Туристам пропонується побачити фортецю Еренбрайтштайн, замок Марксбург, злиття річок Мозель і Рейн, а також скелю Лорелея. Рейнські замки входять до маршруту одного з найрозгалуженіших турів оператора - «Париж, квіти і компліменти! Амстердам, Брюссель, Париж, Люксембург, Кельн» (10 днів, від 581 євро), де Кельн і Рейнська долина є частиною великого маршруту Центральною та Західною Європою.

Також замок Гогенцоллерн – одна з найкрасивіших фортець Швабських Альп – включений у 13-денний тур «Браво, Амігос! Іспанія і Швейцарія + Лазурний берег» (від 591 євро) як факультативна екскурсія. Замок описується туроператором як «один з найкрасивіших замків Німеччини», що «гордовито височить на вершині однойменного пагорба, піднятого майже на 900 метрів над долиною». Середньовічні кріпосні стіни і башти у поєднанні з елементами неоромантизму надають йому казкового вигляду.

**Порівняльна характеристика замкових турів Нойшванштайн на ринку
України (2026 р.)**

Туроператор	Назва туру	Тривалість	Ціна від	Формат	Нічні переїзди
Adriatic Travel	Дорогами казкової Німеччини: Мюнхен + замок Нойшванштайн	5 днів	289 €	Автобусний	Без
Adriatic Travel	Кращі з кращих: Відень–Зальцбург–Мюнхен	4 дні	247 €	Автобусний	Без
Adriatic Travel	Прогулянка по Швейцарії	8 днів	464 €	Автобусний	Без
Adriatic Travel	Різдвяна магія: Відень–Зальцбург–Мюнхен	4 дні	239 €	Автобусний	Без
Аккорд-тур	Ідеальний вікенд: Зальцбург, Мюнхен + Нойшванштайн	4 дні	220 €	Автобусний	Без
Аккорд-тур	Казки Баварського короля: Прага, Мюнхен, Нойшванштайн	5 днів	249 €	Автобусний	Без
Аккорд-тур	Мелодії Альп: Швейцарія, Баварія, Австрія	5 днів	268 €	Автобусний	Без
Аккорд-тур	Альпійські шедеври: Прага+Мюнхен+Нойшванштайн+Ліндергоф	8 днів	675 €	Автобусний	Без

**створено автором за даними [2, 6, 10]*

Компанія Tango Travel пропонує цілий перелік одноденних та кількадеденних екскурсій по Німеччині, серед яких чітко простежується замково-палацова тематика.

У переліку програм по Німеччині представлені такі замкові й палацові екскурсії: «Замок Попелюшки – Моріцбург» - тематична поїздка до саксонського замку, відомого завдяки використанню у зйомках фільму «Три горіхи для Попелюшки»; «Мюнхенська резиденція» - огляд офіційної резиденції баварських монархів у серці Мюнхена; «Мюнхен Королівський» - програма, присвячена архітектурній і монархічній спадщині міста; «Екскурсія у Потсдам» - відвідування палацово-паркового ансамблю Сансусі; «Оглядова екскурсія у Бамберзі», «Легенди Нюрнберга», «Кольоровий Вюрцбург». Ці пропозиції є форматом денних виїздних екскурсій, тобто розраховані на туристів, які вже перебувають у Берліні, Дрездені чи Мюнхені та хочуть доповнити свою програму замковою складовою.

Іспанія є однією з найбагатших на замкові пам'ятки країн Європи. На її теренах налічуються тисячі збережених фортець, алькасарів та палацових комплексів – спадщина мавританського, середньовічного та ренесансного зодчества. Серед ключових замкових об'єктів, що фігурують у туристичних програмах для українських туристів, виділяються: Альгамбра в Гранаді, Палац Алькасар у Севільї, середньовічний замок тамплієрів у Пенісколі, замок Монжуїк у Барселоні, а також алькасар Толедо.

Пропозиції туроператора Adriatic Travel по Іспанії

Туроператор Adriatic Travel пропонує авіатур «Запальні ритми Іспанії: Барселона, Севілья, Малага, Валенсія, Мадрид та Гранада» тривалістю 8 днів, позначений як «New by Adriatic» - нова розробка компанії. Тур є авіаційним: виліт здійснюється з будь-якого аеропорту Польщі (найчастіше Краків або Варшава), вартість – від 663 євро на особу. Дати вильотів: 23 вересня та 30 вересня 2026 року.

У вартість туру включено 4 основні екскурсії (Валенсія, Гранада, Севілья, Мадрид), проживання в готелях 3–4 зірки, сніданки, трансфер аеропорт–готель–аеропорт та страхування. Авіаквитки з країни відправлення придбаються туристами самостійно. Обов'язкова доплата за оренду радіогіда - 2 євро на день, а також муніципальний податок (city tax) від 3 до 7 євро за добу.

Маршрут туру охоплює такі міста: Барселона (прибуття та відправлення), Валенсія, Гранада, Севілья, Мадрид. Серед замкових та фортечних об'єктів у програму включено: оглядову екскурсію по Гранаді з відвідуванням кварталу Айбасін та фортечних пам'яток; факультативне відвідування комплексу Альгамбра (30 євро + вхідний квиток); екскурсію по Севільї, де представлено Палац Алькасар - «казковий комплекс з садовими лабіринтами та арабською архітектурою»; та факультативну поїздку до Толедо (45 євро) – стародавньої столиці Іспанії із собором Діви Марії, воротами Бісагра та мостом святого Мартіна.

До факультативних замкових екскурсій у цьому турі також відносяться відвідування середньовічного замку тамплієрів у Пенісколі (30 євро), «що

височить на скелястому півострові» (факультативно, по дорозі до Валенсії), а також поїздки до Ронди та Кордоби з відвідуванням фортеці Алькасар кордобських правителів (75 євро), і до Кадісу - одного з найдавніших міст Заходу із середньовічними бастіонами та морськими фортифікаціями (35 євро). Тур позиціонується як поглиблене знайомство з Іспанією, де «багата культура, вражаюча архітектура та теплий сонячний клімат поєднуються, створюючи яскраві та незабутні спогади».

Пропозиції туроператора Аккорд-тур по Іспанії

Аккорд-тур пропонує 13-денний автобусний тур «Браво, Амігос! Іспанія і Швейцарія + Лазурний берег» (без нічних переїздів, від 591 євро), маршрут якого охоплює: Вроцлав, Нюрнберг, Бамберг, Регенсбург, Ульм, Боденське озеро, Аугсбург, Цюрих, Люцерн, Рейнський водоспад, Берн, Женеvu, Лозанну, Монтре, узбережжя Іспанії (3 ночі), Барселону, Монсеррат, Андорру, Ніццу, Канни, Монако, Сан-Ремо, озеро Комо, Лугано, Вадуц, Мюнхен, замок Нойшванштайн та Регенсбург. Тур має 8 відгуків туристів на сайті.

В іспанській частині туру центральне місце посідають замкові об'єкти Каталонії та Андалузії. Зокрема, туристам пропонуються: факультативна екскурсія до Барселони (38 євро) з відвідуванням Готичного кварталу та споруд Гауді; поїздка на гору Монсеррат (46 євро) – до стародавнього бенедиктинського монастиря та скальних формацій; відвідування Жирони (30 євро) — середньовічного міста з міськими стінами IX ст., де туристи «прогуляються по місту по міській стіні 9 століття»; поїздка до казкового замку Каркасон у Франції (68 євро) — «міста-фортеці, де кам'яні стіни і гострі дахи створюють майже нереальну атмосферу середньовічного міста».

Серед замкових об'єктів також виділяється замок Гогенцоллерн (48 євро + вхідний квиток) – «один з найкрасивіших замків Німеччини», що пропонується як факультативна зупинка в день перебування в Ульмі. Загальний маршрут туру охоплює 13 днів без нічних переїздів, що є важливою конкурентною перевагою для тривалого мультикраїнного маршруту.

**Порівняльна характеристика пізнавальних турів із замковими
об'єктами Іспанії (2026 р.)**

Туроператор	Назва туру	Трив.	Ціна від	Формат	Замкові об'єкти Іспанії
Adriatic Travel	Запальні ритми Іспанії: Барселона, Севілья, Малага, Валенсія, Мадрид та Гранада	8 днів	663 €	Авіатур	Альгамбра (факул.), Алькасар Севільї, Толедо, Пенікола
Аккорд-тур	Браво, Амігос! Іспанія і Швейцарія + Лазурний берег	13 днів	591 €	Автобусний	Монсеррат, Жирона (стіни IX ст.), Андорра, Каркасон (Франція)

**створено автором за даними [1, 12]*

Важливу роль у сучасному замковому туризмі відіграють міжнародні онлайн-платформи бронювання екскурсій. Аналіз пропозицій GetYourGuide показує, що в обох країнах сформовано широкий асортимент туристичних продуктів, орієнтованих на відвідування найвідоміших замкових і палацових комплексів.

В Іспанії найбільша кількість екскурсій зосереджена навколо Альгамбри, Королівського Алькасару в Севільї, Алькасару Сеговії та Королівського палацу в Мадриді. Окрім класичних екскурсій, пропонуються комбіновані тури, що поєднують відвідування замків із гастрономічними та культурними активностями. Вартість таких пропозицій переважно варіюється від 1 000 до 4 500 грн залежно від тривалості програми та наявності гідів.

У Німеччині основна частина турів пов'язана із замком Нойшванштайн, Ліндергофом, долиною Рейну, замком Моріцбург та іншими відомими історичними об'єктами. Платформа пропонує як стандартні групові екскурсії, так і преміальні та приватні тури. Вартість більшості програм становить від 1

000 до 10 500 грн, тоді як індивідуальні екскурсії для невеликих груп можуть коштувати понад 12 000 грн.

Отже, міжнародні туристичні платформи пропонують значно ширший вибір замкових маршрутів порівняно з українськими туроператорами та забезпечують доступ до різноманітних форматів екскурсій - від коротких оглядових відвідувань до комплексних тематичних турів.

Зіставлення туристичних пропозицій по замках Німеччини та Іспанії дозволяє виявити кілька характерних тенденцій ринку. По-перше, замкові об'єкти Німеччини, насамперед Нойшванштайн, є значно частіше представленими як центральний (профільний) елемент туру, тоді як іспанські замки та фортеці переважно виступають у ролі одного з багатьох культурних об'єктів у комплексних мультикраїнних маршрутах.

По-друге, в турах по Іспанії спостерігається більша частка факультативних (додатково оплачуваних) екскурсій до замкових об'єктів: Альгамбра, Алькасар Кордоби, замок Гогенцоллерн включені до програми лише за бажанням туриста. Натомість у замкових турах Нойшванштайном відвідування замку зазвичай входить в основну програму, хоча вхідний квиток (9 євро) оплачується окремо.

По-третє, цінові рамки суттєво різняться: тури до Нойшванштайну доступні вже від 220–247 євро (автобусний, 4 дні), тоді як авіатур по Іспанії стартує від 663 євро. Ця різниця обумовлена насамперед транспортною складовою: тур до замків Баварії здійснюється автобусом без нічних переїздів, тоді як тур по Іспанії передбачає авіаперельоти.

По-четверте, тури до замків Нойшванштайн мають значно більшу частоту відправлень – Adriatic Travel пропонує рейси фактично щотижня з червня по грудень 2026 року, тоді як авіатур по Іспанії має лише 2–3 дати вильоту у вересні–жовтні. Це свідчить про вищий базовий попит на замкові програми Баварії.

По-п'яте, суттєвою відмінністю є і рівень туристичної насиченості програм: тури до Іспанії зазвичай охоплюють 5–7 міст за 8–13 днів,

включаючи пляжний відпочинок та гастрономічну складову, тоді як замкові тури Нойшванштайном є більш сфокусованими і компактними.

По-шосте, важливою конкурентною перевагою в обох сегментах є відсутність нічних переїздів. Обидва провідні оператори – Adriatic Travel та Аккорд-тур – позиціонують формат «без нічних переїздів» як окрему категорію та активно просувають її у своїх пропозиціях. Це підтверджує загальноринкову тенденцію до підвищення вимог туристів до комфорту під час тривалих автобусних подорожей Європою.

РОЗДІЛ III. РОЗРОБКА ТА ПОРІВНЯННЯ АВТОРСЬКИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРОДУКТІВ

3.1. Проектування пізнавального туру замками Німеччини

Концепція туру побудована навколо наскрізного наративу – подорожі Романтичною дорогою (Romantische Straße) від Вюрцбурга до Фюссена: від потужних єпископських фортець і ренесансних палаців Франконії – через середньовічну казку Дінкельсбюля – до альпійської фантазії Людвіга II. Тур пропонує не просто набір замків, а хронологічно вибудований архітектурний маршрут крізь десять століть баварської та франконської історії.

3.1.1. Технологічна карта маршруту

Технологічна карта

Чернівці(переїзд) – Бухарест(переліт) – Франкфурт-на-Майні(переїзд) – Вюрцбург(переїзд) – Кольмберг(переїзд) – Вайкерсгайм(переїзд) – Шиллінгсфюрст(переїзд) – Дінкельсбюль(переїзд) – Гарбург(переїзд) – Аугсбург(переїзд) – Гопферау(переїзд) – Фюссен(переїзд) – Швангау(переїзд) – Мюнхен(переліт) – Бухарест(переїзд) – Чернівці

Основні показники маршруту

- Вид маршруту: пізнавальний (культурно-екскурсійний)
- Тип маршруту: лінійний
- Категорія складності: звичайна
- Протяжність маршруту(км): загальна протяжність – 3760 км.;
протяжність маршруту всередині країни – 690 км.
- Тривалість подорожі: 6 днів/5 ночей
- Кількість туристів в групі: 10
- Вартість путівки на 1 особу: 909,5€

3.1.2 Маршрут туру та програма перебування

Тур «Романтична дорога: замками Баварії та Франконії» розрахований на 6 днів / 5 ночі. Маршрут має лінійну структуру з відкритою кінцевою точкою: початок – аеропорт Франкфурта (FRA), завершення – аеропорт Мюнхена (MUC).

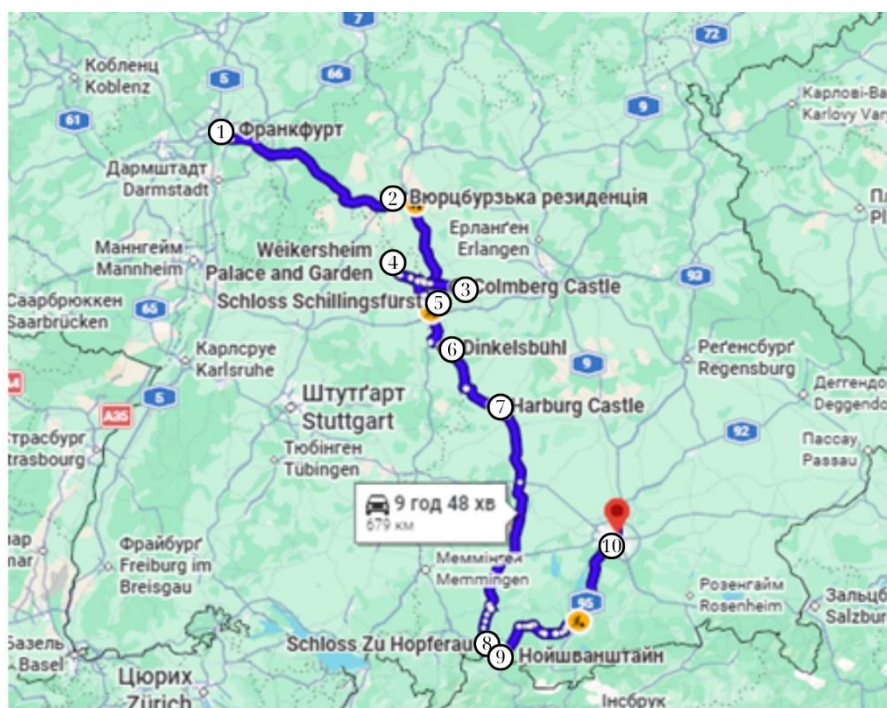

Рис. 3.1 Картосхема туристичного маршруту

Програма туру

День 0-1	21:00 – виїзд з Чернівців 22:00 – 23:00 – перетин кордону 05:00 – прибуття в Бухарест (аеропорт) 08:35 – виліт з Бухаресту в Франкфурт-на-Майні 10:15 – прибуття в Франкфурт-на-Майні 10:30 – 12:00 – переїзд до Вюрцбурга 12:00 – 13:00 – обід в Gasthaus Alte Mainmühle 13:00 – 14:00 – переїзд до готелю Burg Colmburg 14:00 – поселення в готелі 14:30 – вільний час
День 2	08:00 – 09:00 – сніданок 09:00 – 10:00 – переїзд до Вюрцбурга 10:00 – 11:30 – оглядова екскурсія по фортеці Марієнберг, вільний час на об'єкті 11:30 – 13:30 – вільний час, обід 14:00 – 16:00 - оглядова екскурсія Вюрцбурзької резиденції, вільний час на об'єкті 16:00 – 19:00 – вільний час , вечеря 19:00 – 20:00 – повернення в готель 20:00 – вільний час
День 3	08:00 – 10:00 – сніданок, виселення з готелю 10:00 – 11:00 – переїзд до палацу Вайкерсгайм 11:00 – 13:00 – екскурсія по грандіозному замку та вільний час на об'єкті 13:00 – 13:45 – переїзд до Шиллінгсфюрсту

	13:45 – 15:00 – вільний час - обід 15:00 – 17:00 - екскурсія по замку Шиллінгсфюрст та вільний час на об'єкті 17:00 – 17:40 – переїзд до Дінкельсбюля 17:40 – 18:30 – поселення в готель Dinkelsbühler Hof 18:30 – вільний час або факультативна пішохідно-оглядова екскурсія містом, вечеря
День 4	08:00 – 10:00 – сніданок , виселення з готелю 10:00 – 11:00 – переїзд до замку Гарбург 11:00 – 12:30 – екскурсія по замку Гарбург та вільний час на об'єкті 12:30 – 13:30 – переїзд до Аугсбургу 13:30 – 16:30 – вільний час або факультативна пішохідно-оглядова екскурсія містом , обід 16:30 – 18:00 – переїзд до готелю Schloss zu Hopferau 18:00 – 19:00 – поселення в готелі 19:00 – вільний час , вечеря
День 5	07:00 – 09:00 – сніданок, виселення з готелю 09:00 – 09:10 – переїзд до Фюссена 09:10 – 10:30 – екскурсія по Високому замку та вільний час на об'єкті 10:30 – 11:00 – переїзд та підйом до замку Гоеншвангау 11:00 – 13:00 – екскурсія по замку Гоеншвангау та вільний час на об'єкті 13:30 – 14:30 – обід в ресторані Restaurant Müller 14:30 – 15:00 – підйом до замку Нойшванштайн 15:00 – 16:30 - екскурсія по замку Нойшванштайн та вільний час на об'єкті 16:30 – 18:30 – переїзд до Мюнхена 18:30 – 19:30 – вільний час, вечеря 22:10 – виліт в м. Бухарест
День 6	01:10 – приліт в м.Бухарест 09:10 – повернення в м.Чернівці

3.1.3 Характеристика об'єктів маршруту та цільова аудиторія туру

Фортеця Марієнберг у Вюрцбурзі є логічним відправним пунктом маршруту: розташована на пагорбі над Майном, вона панорамно представляє місто і задає «середньовічний» тон усьому туру. Перша згадка фортеці датується VIII ст., а сучасний вигляд вона набула у XVII ст. Поруч розташована Вюрцбурзька резиденція – об'єкт ЮНЕСКО, один із найвизначніших зразків бароку у Центральній Європі.

Замок Burg Colmberg – автентична середньовічна фортеця XIV ст. у Франконії, нині функціонує як готель. Ночівля в замку є не лише комфортабельною, але й емоційно насиченою – туристи буквально занурюються в атмосферу феодальної доби. Замок розташований безпосередньо на Романтичній дорозі між Вюрцбургом і Ротенбургом.

Палац Вайкерсгайм (Weikersheim Palace) є рідкісним зразком ренесансної архітектури на тлі переважно готичних і романтичних замків маршруту. Особливістю об'єкта є зразковий бароковий сад із унікальною колекцією скульптур, що є одним із найкраще збережених палацових садів Романтичної дороги.

Замок Шиллінгсфюрст (Schloss Schillingsfürst) – діюча резиденція князів Гогенлое, відкрита для туристів. Головна атракція – живе шоу соколиного полювання на подвір'ї замку, яке проводиться з травня по жовтень. Цей об'єкт надає туру інтерактивного виміру та є унікальним на ринку.

Замок Гарбург (Harburg Castle) – один із найкраще збережених і безперервно заселених замків Баварії, відомий із VII ст. Споруда включає романський, готичний та ренесансний елементи, що робить її справжньою «кам'яною хронікою» баварської архітектури. Розташований прямо на трасі Романтичної дороги між Нюрнбергом і Аугсбургом.

Schloss zu Hopferau — елегантна замкова садиба XIX ст. у передгір'ях Альп, що функціонує як бутик-готель. Ночівля тут дозволяє туристам завершити насичений третій день у спокої, оточеному гірськими краєвидами, і підготуватись до кульмінаційного четвертого дня.

Замок Нойшванштайн є головним об'єктом туру і, безперечно, найвідомішим замком Баварії. Збудований у 1869–1886 рр. за наказом короля Людвіга II у неоготичному стилі, він щороку приймає 1,3–1,4 млн відвідувачів і входить до списку ЮНЕСКО з 2025 р. Відвідування без попереднього онлайн-бронювання практично неможливе в сезон, тому квитки включено до турпакета.

Замок Гоеншвангау (Hohenschwangau) – місце дитинства Людвіга II, розташоване за 1 км від Нойшванштайну. Відвідування обох замків в один день є стандартною і надзвичайно ефективною практикою: туристи бачать і «дитячий всесвіт» короля, і його дорослу мрію – що надає відвідуванню психологічну глибину та емоційний зміст.

Проектований тур «Романтична дорога: замками Баварії та Франконії» розрахований на культурно-пізнавальних туристів віком 25–50 років із середнім та вище середнього рівнем доходу. Маршрут орієнтований на мандрівників, зацікавлених в історії, архітектурній спадщині та активному екскурсійному відпочинку. З огляду на особливості логістики, зокрема нічні трансфери до та з аеропорту Бухареста, тур передбачає достатній рівень мобільності та витривалості учасників, тому найбільше відповідає потребам дорослої аудиторії працездатного віку.

3.1.4 Калькуляція вартості туру

Розрахунок вартості туру виконано для групи з 10 осіб, що визначена як мінімально рентабельна для реалізації даного туристичного продукту. У разі збільшення чисельності групи до 15 учасників собівартість туру на одного туриста може знизитися приблизно на 10–15% завдяки більш ефективному розподілу фіксованих витрат, зокрема на транспортне обслуговування та послуги супроводжуючого гіда. Варто зазначити, що авіаперельоти до Франкфурта та зворотний переліт із Мюнхена не включені до базової вартості туру й оплачуються туристами окремо.

№	Стаття витрат	Для однієї особи
1	Обслуговування: Розміщення : Харчування: Додаткові послуги (екскурсії):	408€ 55€ 90€
2	Перевезення:	100€
3.	Вартість туру для супроводжуючого:	57€
4.	Страхування:	15€
	Собівартість туру:	710€
5.	Розрахунок з банком(1%):	7€
6.	Непередбачувані витрати(5%):	35,5€

7.	Плановий прибуток туристичної Фірми (20%)	142€
	Вартість туру (євро):	909,5€

Повна орієнтовна вартість подорожі для одного туриста з Чернівців, включаючи авіаквитки (150–280 EUR), складає приблизно 1050 – 1200 EUR.

3.2. Проектування пізнавального туру замками Іспанії

Концепція туру побудована навколо наскрізного наративу Реконквісти - 800-річного протистояння між Кастильськими Монархами та маврами, яке народило одну з найщільніших концентрацій замкової спадщини в Європі. Туристам пропонується пройти шляхом кастильських королів: від казкового Алькасара Сеговії, що надихнув Волта Діснея, - через неприступні мури Авіли, фортецю, де помирала королева Ізабелла I, - до «корабля на скелі» - замку Пеньяф'єль, - і до столиці стародавнього королівства Кастилія – Бургосу, де спочиває легендарний лицар Ель-Сід.

3.2.1 Технологічна карта маршруту

Технологічна карта

Чернівці(переїзд) – Бухарест(переліт) – Мадрид(переїзд) – Сеговія(переїзд) – Сан-Лоренсо-де-Ель-Ескоріаль(переїзд) – Сеговія(переїзд) – замок Кока(переїзд) – замок Ольмедо(переїзд) – Авіла(переїзд) – Медіна-дель-Кампо(переїзд) – Пеньяф'єль(переїзд) – Бургос(переліт) – Бухарест(переїзд) – Чернівці

Основні показники маршруту

- Вид маршруту: пізнавальний (культурно-екскурсійний)
- Тип маршруту: лінійний
- Категорія складності: звичайна
- Протяжність маршруту(км): загальна протяжність – 3900 км.; протяжність маршруту всередині країни – 600 км.
- Тривалість подорожі: 6 днів/5 ночей
- Кількість туристів в групі: 10
- Вартість путівки на 1 особу: 1077€

3.2.2. Маршрут туру та програма перебування

Тур «Кастилія – країна замків» розрахований на 6 днів / 5 ночей. Маршрут має замкнену авіаструктуру: прибуття та вильот через аеропорт Мадрид-Барахас (MAD), що є найзручнішим варіантом для туристів із Чернівців – більшість бюджетних маршрутів з пересадкою ведуть саме до Мадрида.

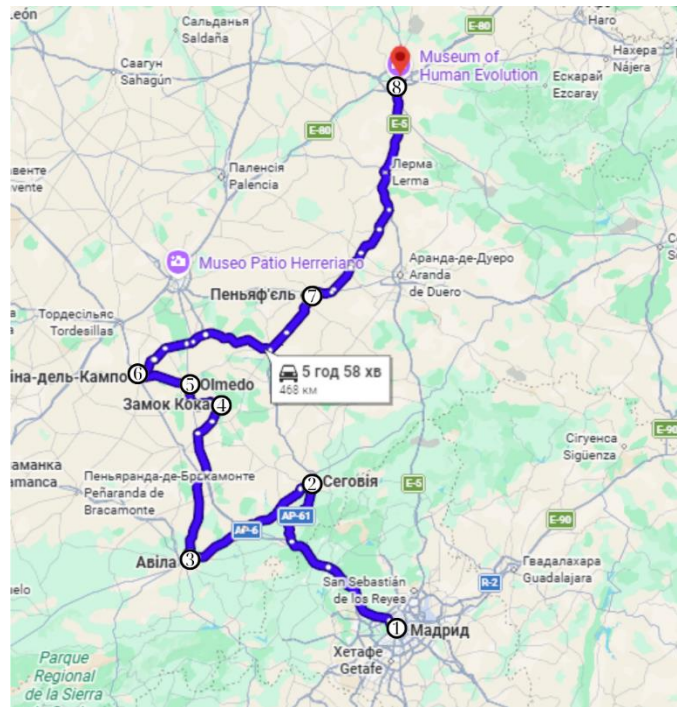

Рис. 3.2 Картосхема туристичного маршруту

Програма туру

День 0-1	21:00 – виїзд з Чернівців 22:00 – 23:00 – перетин кордону 05:00 – прибуття в Бухарест (аеропорт) 08:20 – виліт з Бухаресту в Мадрид 11:25 – прибуття в Мадрид 12:00 – 15:00 – оглядова екскурсія по Мадриду 15:00 – 16:00 – обід в ресторані BOTIN 16:00 -17:30 – переїзд в Сеговію 17:30 – 18:30 – поселення в Parador de Segovia 18:30 – вільний час, вечеря
День 2	08:00 - 09:00 – сніданок 09:00 – 11:30 – оглядова екскурсія старим містом (Алькасар Сеговії та Римський акведук) 11:30 – 12:30 – вільний час, обід 12:30 – 13:30 – переїзд до Ескоріальського монастирю

	13:30 – 16:30 – екскурсія монастирем та вільний час на об'єкті 16:30 – 17:30 – повернення до Сеговії 17:30 – вільний час, вечеря
День 3	08:00 – 10:00 – сніданок, виселення з готелю 10:00 – 11:00 – переїзд до замку Кока 11:00 – 13:00 – екскурсія замком та вільний час на об'єкті 13:00 – 14:00 – обід в Restaurante Vasseos 14:00 – 14:30 – переїзд до замку Ольмеда 14:30 – 15:30 – огляд руїн та вільний час на об'єкті 15:30 – 16:30 – переїзд до Авіли 16:30 – 17:30 – поселення в готель Parador de Ávila 17:30 – вільний час, вечеря
День 4	08:00 – 10:00 – сніданок , виселення з готелю 10:00 – 13:00 – оглядова екскурсія , прогулянка по верхівці мурів 13:00 – 14:00 – вільний час, обід 14:00 – 15:00 – переїзд до фортеці Ла-Мота 15:00 – 17:00 – оглядова екскурсія фортецею та вільний час на об'єкті 17:00 – 18:30 – переїзд до замку Пеньяф'єль 18:45 – 20:00 - оглядова екскурсія замком та вільний час на об'єкті 20:00 – 21:30 – переїзд до м.Бургос 21:30 – поселення в готель Crisol Mesón del Cid
День 5	08:00 -10:00 – сніданок , виселення з готелю 10:00 – 12:00 - Привіт, Бургос: приватна 2-годинна ознайомча прогулянка з місцевим гідом 12:00 – 16:00 – вільний час, обід 19:10 – виліт в м.Бухарест 23:55 – приліт в м.Бухарест
День 6	08:00 – приїзд в м. Чернівці

3.2.3 Характеристика об'єктів маршруту та цільова аудиторія туру

Алькасар Сеговії є беззаперечним флагманом маршруту. Вперше збудований у XII ст. і неодноразово перебудований, він слугував резиденцією королів Кастилії та місцем проголошення Ізабелли І монархом у 1474 р. Його неоготичні шпильні XIX ст. надихнули Волта Діснея на образ казкового замку – факт, що є потужним маркетинговим інструментом для залучення широкої аудиторії. Входить до складу Старого міста Сеговії – об'єкта ЮНЕСКО.

Замок Кока (Castillo de Coca) у провінції Сеговія є найкращим зразком мудехарської (мавро-готичної) військової архітектури в Іспанії та, ймовірно, у всій Європі. Збудований у XV ст. з рожевої цегли над подвійним ровом, він справляє враження архітектурного дива – поєднуючи грізну фортифікацію з витонченим декором, притаманним ісламській традиції. У жодного з аналізованих конкурентів цей замок не представлений [АЕАС, 2020].

Parador de Segovia та Parador de Ávila є не просто готелями, а самостійними туристичними об'єктами. Мережа Paradores de España, заснована у 1928 р. за ініціативою короля Альфонсо XIII, налічує сьогодні 99 закладів у замках, монастирях та палацах по всій Іспанії. Ночівля у Paradori є по суті занурення у середньовічну атмосферу – аналогом ночівель у Burg Colmberg та Schloss zu Hopferau у Баварії.

Мури Авіли є найкраще збереженими середньовічними міськими мурами Іспанії та одним із найвидатніших прикладів середньовічної фортифікації в Європі: 2,5 км кола, 88 веж, 9 воріт, побудованих у XI–XIV ст. Місто повністю внесене до списку ЮНЕСКО як об'єкт всесвітньої спадщини.

Фортеця Ла-Мота у Медіні-дель-Кампо є однією з найважливіших замкових пам'яток Реконкісти. Збудована за наказом королів Хуана II та Енріке IV і завершена Католицькими Монархами у 1483 р., вона слугувала в'язницею для Сесара Борджа та Ернандо Пісарро, а головне – саме тут у 1504 р. померла королева Ізабелла I Кастильська, об'єднувачка Іспанії.

Замок Пеньяф'єль унікальний своєю формою: витягнутий на скелі вздовж гребеня пагорба, він нагадує корабель і є одним із найбільш впізнаваних силуетів Кастилії. У підземних підвалах замку розташований Провінційний музей вина – дегустаційний центр вин регіону Рібера-дель-Дуеро, що відкриває можливість поєднати замковий і енотуристичний досвід в одному об'єкті.

Бургос як фінальна столиця маршруту є логічним завершенням кастильського наративу: давня столиця Кастильського королівства, місто Ель-Сіда, Яків Святий і Ізабелла Католичка. Готичний собор Бургосу (XIII ст.) є

третьою за розміром готичною спорудою Іспанії та об'єктом ЮНЕСКО, а замок на пагорбі над містом дає панораму, що узагальнює весь пройдений маршрут.

Цільова аудиторія охоплює три сегменти. Перший – пари та сімейні пари 30–55 років, захоплені середньовічною історією, архітектурою та іспанською культурою. Другий – туристи 45–65 років з досвідом європейських подорожей, які прагнуть вийти за межі стандартних маршрутів «Мадрид – Барселона» і відкрити автентичну Іспанію. Третій – організовані групи університетів, культурних організацій або корпоративних клієнтів, яким важлива змістовна програма з гідом.

3.2.4 Калькуляція вартості туру

Розрахунок вартості туру виконано для групи з 10 осіб, що визначена як мінімально рентабельна для реалізації даного туристичного продукту. У разі збільшення чисельності групи до 15 учасників собівартість туру на одного туриста може знизитися приблизно на 10–15% завдяки більш ефективному розподілу фіксованих витрат, зокрема на транспортне обслуговування та послуги супроводжуючого гіда. Варто зазначити, що авіаперельоти до Мадриду та зворотний переліт із Бургосу не включені до базової вартості туру й оплачуються туристами окремо.

№	Стаття витрат	Для однієї особи
1	Обслуговування: Розміщення : Харчування: Додаткові послуги (екскурсії):	495€ 60€ 119€
2	Перевезення:	100€
3.	Вартість туру для супроводжуючого:	69€
4.	Страхування:	15€
	Собівартість туру:	843€
5.	Розрахунок з банком(1%):	8,4€
6.	Непередбачувані витрати(5%):	42€
7.	Плановий прибуток туристичної Фірми (20%)	168,6€
	Вартість туру (євро):	1077€

Повна орієнтовна вартість подорожі для одного туриста з Чернівців, включаючи авіаквитки (150–280 EUR), складає приблизно 1150–1300 EUR.

3.3. SWOT-аналіз розроблених турів та їх порівняльна характеристика

SWOT-аналіз є важливим інструментом стратегічної оцінки туристичного продукту, який дає змогу комплексно проаналізувати його внутрішні та зовнішні характеристики. За допомогою цього методу визначаються сильні та слабкі сторони розробленого туру, а також можливості й загрози зовнішнього середовища, що можуть впливати на його конкурентоспроможність та успішність реалізації. У межах даного підрозділу SWOT-аналіз проведено окремо для кожного з авторських туристичних маршрутів, що дозволяє виявити їхні переваги, потенційні ризики та здійснити подальше порівняння отриманих результатів.

Слід підкреслити, що обидва розроблені тури позиціонуються у середньому преміальному сегменті та орієнтовані на подібну цільову аудиторію – мандрівників, зацікавлених у глибокому пізнавальному досвіді. Водночас вони охоплюють принципово різні туристичні регіони, культурні контексти та архітектурні традиції, що робить їх не конкурентами між собою, а взаємодоповнювальними продуктами.

«Романтична дорога: замками Баварії та Франконії»

Тур замками Баварії та Франконії сформований навколо Романтичної дороги – одного з найвідоміших тематичних маршрутів Центральної Європи завдовжки ~460 км. Оскільки у 2025 році замок Нойшванштайн офіційно отримав статус об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, флагманський об'єкт туру набув додаткового міжнародного визнання, що суттєво посилює маркетинговий потенціал продукту.

SWOT-аналіз туру «Романтична дорога: замками Баварії та Франконії»

S – Сильні сторони (Strengths)	W – Слабкі сторони (Weaknesses)
- Висока впізнаваність флагманського об'єкта - замку Нойшванштайн (1,3–1,4 млн відвідувачів/рік), внесеного до списку ЮНЕСКО у 2025 р. - Два ночівлі у замках-готелях (Burg Colmburg, Schloss zu Hopferau) – унікальна пропозиція, відсутня у конкурентів на українському ринку - Тематична єдність – повний маршрут Романтичною дорогою (560 км) від Вюрцбурга до Фюссена як наскрізний наратив 8–10 замкових об'єктів різних епох (VII–XIX ст.) в одному турі; жоден конкурент не пропонує більше 2 об'єктів - Відкрите авіакільце Франкфурт↔Мюнхен – зручна логістика для туристів з України без зворотних переїздів - Конкурентна ціна 909 EUR/особу при значно вищій наповненості програми порівняно з аналогами - Наявність інтерактивного елементу – шоу соколиного полювання у замку Шиллінгсфюрст	- Нойшванштайн потребує обов'язкового онлайн-бронювання за місяці наперед у сезон – ризик організаційних складнощів для групи - Schloss zu Hopferau – менш відомий об'єкт, що ускладнює маркетинг туру серед аудиторії, орієнтованої на впізнавані бренди - День 2 є найбільш логістично навантаженим (3 замки + переїзд ~195 км) – потребує чіткої організації, щоб не перевтомити туристів - Сезонна залежність: шоу соколів та оптимальний вигляд альпійських краєвидів – лише квітень–жовтень
O – Можливості (Opportunities)	T – Загрози (Threats)
- Зростання попиту на культурно-пізнавальний туризм серед українців, що перебувають за кордоном (потенційна нова аудиторія у Польщі, Чехії, Австрії) - Можливість розширення маршруту на замки Рейнської долини (ЮНЕСКО) або замки Франконії як додатковий продукт - Партнерство з Romantische Straße Touristik-Arbeitsgemeinschaft для офіційного включення туру до туристичних каталогів маршруту - Розвиток «повільного туризму» та запит на автентичні замкові переживання відповідає концепції туру	- Обмежена квиткова система Нойшванштайну (~6 000 осіб/день) – ризик відмови у бронюванні у пікові дати при груповому заїзді - Сезонні коливання цін у замках-готелях можуть змінювати собівартість туру; ранній розпродаж місць у Schloss-готелях - Посилення конкуренції з боку міжнародних платформ (GetYourGuide, Viator), які пропонують одноденні тури до Нойшванштайну

Аналіз сильних сторін свідчить про те, що ключовою конкурентною перевагою туру є поєднання трьох елементів, відсутніх у жодного конкурента на українському ринку: дві ночівлі у справжніх замках-готелях та повний

маршрут Романтичною дорогою з 8–10 замковими об'єктами. Присвоєння Нойшванштайну статусу ЮНЕСКО у 2025 р. є значущим зовнішнім фактором, що відкриває нові можливості для маркетингу туру як відвідування «щойно визнаного об'єкту всесвітньої спадщини».

Серед слабких сторін слід виділити організаційну складність, пов'язану з обов'язковим завчасним бронюванням квитків до Нойшванштайну, та логістичну насиченість другого дня. Водночас ці виклики є керованими: вони вирішуються на рівні операційного планування туру і не впливають на концепцію продукту. Щодо зовнішніх загроз, найбільш актуальною є обмежена пропускна спроможність замку (~6 000 осіб/день), яку туроператор може нейтралізувати ранньою фіксацією групових квот.

«Кастилія – країна замків: від Сеговії до Бургосу»

Тур замками Кастилії побудований навколо регіону з найвищою в Іспанії концентрацією замкових об'єктів – понад 1 000 задокументованих споруд. Його концептуальною особливістю є наратив Реконкісти та використання мережі Paradores de España – державних готелів у замках і палацах, заснованих у 1928 р. за ініціативою короля Альфонсо XIII, - що надає продукту виразної національної ідентичності та культурної глибини.

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз туру «Кастилія – країна замків: від Сеговії до Бургосу»

S – Сильні сторони (Strengths)	W – Слабкі сторони (Weaknesses)
• Два ночівлі у Paradores de España – державній мережі готелів у замках і палацах, відомій на міжнародному рівні (Parador de Segovia, Parador de Ávila) • Алькасар Сеговії – один із найвпізнаваніших замків світу, об'єкт ЮНЕСКО у складі Старого міста • 7–8 замкових об'єктів різних стилів (романський, готичний, мудехарський) – найбільша різноманітність стилів в одному маршруті	• Менша впізнаваність Кастилії серед українських туристів порівняно з Барселоною, Мадридом чи Андалусією – потребує додаткових маркетингових зусиль • День 3 є найбільш насиченим (мури Авіли + Ла-Мота + Пеньяф'єль + переїзд ~175 км) – ризик втоми від інтенсивної програми • Paradores de España мають обмежену кількість номерів, що ускладнює бронювання великих груп у сезон • Іспанський ритм (сієста, пізні вечери) потребує адаптації програми

- Включення унікального замку Кока – найкращого зразка мудехарської військової архітектури, відсутнього у всіх конкурентів - Маршрут охоплює регіон Кастилія-і-Леон – найбагатший за концентрацією замків у Іспанії (1 000+ об'єктів)	та може бути незвичним для туристів Відсутність Альгамбри та Андалусії в маршруті може розчарувати туристів зі стереотипними очікуваннями від «Іспанії»
О – Можливості (Opportunities)	Т – Загрози (Threats)
- Зростаючий інтерес до «автентичної» і «нетуристичної» Іспанії як реакція на перенаселеність Барселони та Коста-дель-Соль - Розширення маршруту в напрямку Саламанки або Сеговії з додатковою зупинкою в Мадриді - простий спосіб збільшити продукт до 7 днів - Зростання популярності Paradores як туристичного бренду серед мандрівників із Центральної та Східної Європи - Можливість партнерства з Junta de Castilla y León для просування маршруту в офіційних туристичних каталогах регіону	- Загальне зростання туристичного навантаження на Іспанію та антитуристичні настрої у великих містах не стосуються Кастилії безпосередньо, але формують негативний медіафон - Сезонне зростання цін на Paradores у травні–вересні може суттєво впливати на собівартість туру - Загальна економічна нестабільність та обмеження на виїзд для частини цільової аудиторії з України - Конкуренція з боку туроператорів, що пропонують Андалусію як «класичну Іспанію» за нижчою ціною

Аналіз сильних сторін туру демонструє, що його ключовою перевагою є унікальна комбінація: Paradores як матеріальне уособлення іспанської замкової спадщини, архітектурна різноманітність. Алькасар Сеговії – як образ казкового замку Волта Діснея – є потужним маркетинговим образом, зрозумілим широкій аудиторії.

Головним маркетинговим викликом є менша впізнаваність Кастилії серед українських туристів, які традиційно асоціюють Іспанію з Барселоною, Мадридом або Андалусією. Утім цей виклик перетворюється на конкурентну перевагу при правильному позиціонуванні: тур пропонує «іншу Іспанію» без переповнених туристичних маршрутів – відповідь на зростаючий попит на автентичний досвід поза масовими DESTINAЦІЯМИ. Сезонна гнучкість (березень–листопад) дещо ширша порівняно з баварським туром, що є логістичною перевагою для планування.

3.3.1. Порівняльна характеристика розроблених турів

Порівняльна характеристика дозволяє узагальнити ключові параметри обох туристичних продуктів та виявити їхні спільні риси і відмінності з точки зору цільової аудиторії, структури маршруту, цінової позиції та ринкового потенціалу.

По-перше, обидва тури демонструють порівнянну ціну (909 vs 1077 EUR без перельоту), подібну тривалість (6 днів/5 ночей) та однаковий підхід до розміщення – дві ночівлі безпосередньо у замках або Paradorax. Це свідчить про цілісну концепцію продуктової лінійки, де обидва тури формують взаємодоповнювальну пару.

По-друге, тури орієнтовані на однотипну аудиторію за соціально-демографічними характеристиками, але відрізняються за культурними вподобаннями: баварський тур апелює до романтичного образу середньовіччя та казкової архітектури XIX ст., тоді як кастильський – до суворого духу Реконкісти, мавританської спадщини та іберійської ідентичності. Така диференціація дозволяє туроператору охопити ширший спектр мотивацій без внутрішньої конкуренції між продуктами.

По-третє, статус ЮНЕСКО є спільною рисою флагманських об'єктів обох маршрутів – Нойшванштайн (2025) та Алькасар Сеговії, - що є суттєвим аргументом для позиціонування обох турів як продуктів преміального пізнавального сегмента. При цьому сезонне вікно іспанського туру (березень–листопад) є дещо ширшим порівняно з баварським (квітень–жовтень), що забезпечує більшу гнучкість у плануванні.

Таким чином, розроблені тури є рівноцінними за якістю продукту, але різними за культурним наповненням. Їх спільне включення до туристичного портфеля одного оператора є логічним і стратегічно виправданим рішенням, що дозволяє охопити різні сегменти попиту на замковий туризм і забезпечити цілорічну завантаженість туристичного продукту.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі здійснено комплексне дослідження замкового туризму як перспективного напрямку культурно-пізнавального туризму на прикладі Німеччини та Іспанії, розроблено авторські туристичні продукти та проведено їх порівняльний аналіз.

У першому розділі визначено теоретико-методологічні засади пізнавального та замкового туризму. Встановлено, що пізнавальний туризм є самостійною формою туристичної діяльності, орієнтованою на інтелектуальний розвиток особистості через ознайомлення з культурною спадщиною, архітектурою та традиціями інших народів. Замковий туризм визначено як різновид пізнавального туризму, що базується на використанні замкових, фортечних і палацових комплексів як багатофункціональних туристичних об'єктів. Його ключовими особливостями є поєднання пізнавальної, рекреаційної та емоційної функцій; інтеграційний характер, що передбачає взаємодію з природним, діловим та подієвим туризмом; ексклюзивність продукту, зумовлена високими витратами на збереження спадщини. Класифікацію замкових комплексів здійснено за архітектурним стилем, функціональним призначенням та формою сучасного туристичного використання. Методологічну основу дослідження склали системний, комплексний та міждисциплінарний підходи в поєднанні зі статистичним аналізом, порівняльним методом та SWOT-аналізом.

Аналіз ресурсної бази та туристичних потоків замкового туризму Німеччини засвідчив, що країна володіє одним з найбільших замкових фондів у Європі – від 20 000 до 25 000 об'єктів, з яких близько 2 000 активно задіяні в туристичній діяльності. Виявлено виражену просторову нерівномірність: найвища концентрація замків зафіксована у Баварії, долині Рейну та Мозельській долині. Баварська адміністрація палаців (BSV) управляє 45 об'єктами, що у сукупності приймають понад 4,5 млн відвідувачів на рік; лідером є замок Нойшванштайн із 1,2–1,5 млн відвідувань щорічно, який у 2025 р. отримав статус об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Важливою

конкурентною перевагою Німеччини визначено розвинену мережу тематичних маршрутів, які перетворюють ізольовані пам'ятки на пов'язані туристичні продукти. Фінансова модель BSV демонструє найвищий рівень ефективності: у 2025 р. доходи склали 91,3 млн євро при коефіцієнті самофінансування 88%, а понад 78% коштів реінвестується у реставрацію.

Оцінка ресурсної бази замкового туризму Іспанії показала, що країна налічує від 10 000 до 12 000 об'єктів фортифікаційної архітектури – результат восьми століть Реконкісти. Унікальністю іспанського фонду є морфологічна різноманітність: поряд із середньовічними готичними й романськими замками тут представлені алькасари та алькасаби з мавританською архітектурою, що не мають аналогів в інших країнах Європи. Безумовним лідером за відвідуваністю є Альгамбра в Гранаді – понад 2,7 млн відвідувачів на рік, що вдвічі перевищує показник Нойшванштайну. Virізняльною особливістю іспанської моделі є мережа Paradores de Turismo de Espana – 96 державних готелів, 35 з яких розміщені у замках та фортецях. Фінансові результати мережі підтвердили ефективність моделі: чистий прибуток у 2024 р. склав близько 40 млн євро, а індекс споживчої лояльності (NPS) сягнув 65,6 – вдвічі вище за середньогалузевий показник Іспанії.

У третьому розділі розроблено два авторські пізнавальні тури. Тур «Романтична дорога: замками Баварії та Франконії» (6 днів / 5 ночей, вартість 909,5 євро) пропонує маршрут від Вюрцбурга до Фюссена з відвіданням 8–10 замкових об'єктів різних епох, включаючи дві ночівлі у замках-готелях Burg Colmberg та Schloss zu Hopferau. Тур «Кастилія — країна замків: від Сеговії до Бургосу» (6 днів / 5 ночей, вартість 1 077 євро) охоплює 7–8 замкових об'єктів Кастилії та Леону, включаючи дві ночівлі у мережі Paradores de Espana. SWOT-аналіз підтвердив конкурентоспроможність обох продуктів: їхніми ключовими перевагами є ночівлі у замках/Paradorax, наскрізний тематичний наратив та включення унікальних об'єктів (замок Кока, шоу соколиного полювання у Шиллінгсфюрсті), відсутніх у пропозиціях конкурентів на українському ринку. Порівняльна характеристика показала, що тури є

рівноцінними за якістю продукту та взаємодоповнювальними за культурним наповненням: баварський тур апелює до романтичного образу середньовіччя, кастильський – до суворого духу Реконкісти та мавританської спадщини.

Узагальнення результатів дослідження дозволяє сформулювати низку практичних рекомендацій.

Для підвищення конкурентоспроможності туристичних продуктів на основі замкової спадщини доцільно поєднувати загальновідомі «якірні об'єкти» з менш відомими пам'ятками регіонального значення. Включення унікальних об'єктів – таких як замок Кока, єдиний зразок мудехарської фортифікаційної архітектури в Європі, або замок Шиллінгсфюрст із шоу соколиного полювання – суттєво диференціює продукт від конкурентних пропозицій. Водночас модель ночівлі безпосередньо у замку або Parador залишається практично незайнятим інструментом для українського ринку: жоден з аналізованих конкурентів не пропонує цей елемент як частину пакетного туру, що відкриває реальну можливість для операторів преміального пізнавального сегменту.

Для подолання сезонності рекомендується включати до програм елементи подієвого туризму – середньовічні фестивалі, лицарські турніри, різдвяні ярмарки. Тур «Кастилія – країна замків» доцільно позиціонувати як «автентичну Іспанію» - альтернативу перенасиченим напрямкам Барселони та Коста-дель-Соль, що відповідає тенденції до протидії овертуризму та зростаючому попиту на нешаблонні подорожі.

Таким чином, мету бакалаврської роботи досягнуто: удосконалено підходи до формування туристичних продуктів на основі замкової спадщини Німеччини та Іспанії шляхом комплексного порівняльного аналізу їхнього потенціалу та розробки двох конкурентоспроможних авторських маршрутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авіатур «Запальні ритми Іспанії: Барселона, Севілья, Малага, Валенсія, Мадрид та Гранада». *Adriatic Travel* : вебсайт. URL: <https://adriatic-travel.com.ua/tour/aviatur-zapalni-rytmy-ispanii>
2. Автобусні тури до замку Нойшванштайн. *Adriatic Travel* : вебсайт. URL: <https://adriatic-travel.com.ua/tury-v-zamok-noyshvanshtayn>
3. Дописувачі Вікіпедії. Festung Königstein. Wikipedia. URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Festung_Königstein
4. Дописувачі Вікіпедії. Schloss Neuschwanstein. Wikipedia. URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Schloss_Neuschwanstein
5. Кутєлева І. У Німеччині цього річ фіксують туристичний рекорд. *Європейська правда*. 2024. 11 груд. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/12/11/7200461/>
6. Мандрівка в замок Нойшванштайн — замок Сплячої Красуні. *AccordTour*. URL: https://www.accordtour.com/vsi_avtobusni_tury/nimechchyna/zamok_noishvanshtain
7. Найбільш відвідувані палаци та замки Німеччини: рейтинг популярності. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/najbilsvidviduvani-palaci-ta-zamki-nimeccini-rejting-popularnosti/g-69303562>
8. Німеччина: після 30 років завершується реконструкція замку Нойшванштайн. *Vijesti Online*. URL: <https://uk.vijesti.me/світ-б/європа/718292/Ремонт-замку-Нойшванштайн-у-Німеччині-завершується-через-30-років>
9. *Оборонні споруди*. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%9E%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%96_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B8
10. Подорож казковими замками Рейна. *AccordTour* : вебсайт. URL: https://www.accordtour.com/vsi_avtobusni_tury/nimechchyna/zamky_reina

11. Романтична дорога Німеччини: казкові замки та середньовічні міста. Великий гід 2025. Гранд тур. URL: <https://grandturs.com.ua/travel-ideas/romantychna-doroga-nimechchyny-kazkovi-zamky-ta-serednovichni-mista-velykyj-gid-2025/>
12. Тур: Браво, Амігос! Іспанія і Швейцарія! *AccordTour* : вебсайт. URL: <https://www.accordtour.com/tours/8421>
13. +440 billion GDP by 2033: the contribution of the tourism sector to Germany. *Mondo Camping* : вебсайт. 2023. 29 Aug. URL: <https://www.mondocamping.com/en/440-billion-gdp-by-2033-the-contribution-of-the-tourism-sector-to-germany>
14. 100+ Germany Tourism Statistics. Verified 2026 Data. *WifiTalents* : вебсайт. 2026. 12 Feb. URL: <https://wifitalents.com/germany-tourism-statistics/>
15. Alén E., Losada N., Domínguez T. The Impact of Ageing on the Tourism Industry: An Approach to the Senior Tourist Profile. *Social Indicators Research*. 2016. Vol. 127, Issue 1. P. 303–322. URL: https://ideas.repec.org/a/spr/soinre/v127y2016i1d10.1007_s11205-015-0966-x.html
16. Almeida I., Silveira L. Cultural tourism in universities: niche tourism, special interest tourism or both? *International Journal of Tourism Cities*. 2026. URL: https://www.researchgate.net/publication/400945110_Cultural_tourism_in_universities_niche_tourism_special_interest_tourism_or_both
17. Andre Theus. *German Castles by Region*. [Maps]. 2025. URL: <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1pto0YOrGEiFMvc1tGK21EbKFMh6MFBY&femb=1&ll=54.8989265364177%2C17.206644643774368&z=4>
18. Asociación Española de Amigos de los Castillos (AEAC). Castillos de España: Inventario y clasificación. Madrid: AEAC, 2021. URL: <https://www.castillosasociacion.es>

19. Austria Radreisen GmbH. *Die Burgenstraße, 8-Tage-Tour*. 2025. URL: <https://www.austria-radreisen.at/laender/deutschland/radreise/die-burgenstrasse-8-tage-tour>
20. Bayerische Schlösserverwaltung (BSV). Jahresbericht 2023: Schlösser, Gärten und Seen. — München: BSV, 2023. — 128 S. URL: https://www.stmfh.bayern.de/imperia/md/content/stmf/033-24_stm_-_bilanz_schlosserverwaltung_2023.pdf
21. Buhalis D. Marketing the competitive destination of the future - Growth strategies for accommodation establishments in alpine regions. *Tourism Management*. 2000. Vol. 21, No 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/263731407_Marketing_the_competitive_destination_of_the_future_-_Growth_strategies_for_accommodation_establishments_in_alpine_regions
22. Burgenstraße e.V. About us — History since 1954. URL: <https://www.burgenstrasse.de/uk/Home/About-us.html>
23. Castillo de Loarre. Información general. Gobierno de Aragón. URL: <https://www.castillodeloarre.es>
24. Castles by Country. *Castle Collector* : вебсайт. 2026. URL: <https://www.castlecollector.com/resources/insights/castles-by-country>
25. Castles of Spain. *WhatSpain* : вебсайт. URL: <https://www.whatspain.com/spain-castles.html>
26. Castles open for visits and overnight stays. *Spain.info* : офіційний туристичний портал Іспанії. URL: <https://www.spain.info/en/discover-spain/castles-palaces-fortresses-spain>
27. Connell J., Page S. J., Meyer D. Visitor attractions and events: Responding to seasonality. *Tourism Management*. 2015. Vol. 46. P. 283–298. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517714001150>
28. Danielzyk R., Münter A. Raumordnungsbericht 2021. Bonn: Bundesinstitut für Bau-, Stadt- und Raumforschung (BBSR), 2021. 312 S.

29. EBIDAT - Burgendatenbank des Europäischen Burgeninstitutes. URL: <https://www.ebidat.de/cgi-bin/ebidat.pl>
30. EscapadaRural. Reserva la casa rural para tu escapada. *EscapadaRural* : вебсайт. URL: <https://www.escapadarural.com>
31. España. *Gustavo Silva García* : вебсайт. URL: <https://gustavosilvagarcia.com/provincias-de-espana>
32. Espeso-Molinero P. Trends in cultural tourism. *Smart Tourism*. 2022. Vol. 3, No. 2. 13 p. URL: [https://www.researchgate.net/publication/384911637 Trends in cultural tourism](https://www.researchgate.net/publication/384911637_Trends_in_cultural_tourism)
33. Forschung. Stiftung Preußische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg (SPSG). URL: <https://www.spsg.de/forschung-sammlungen/forschung>
34. García, J. . Vínculos De Historia Revista Del Departamento De Historia De La Universidad De Castilla-La Mancha. *El castillo medieval en la península ibérica: ensayo de conceptualización y evolución tipológico-funcional*. Castilla-La Mancha, 2022. №11, 141-169. URL: https://vinculosdehistoria.com/index.php/vinculos/article/view/vdh_2022.11.06
35. Germany Tourism Statistics – How Many Tourists Visit per Year? *Road Genius* : вебсайт. 2025. 1 July. URL: <https://roadgenius.com/statistics/tourism/germany/>
36. Getz D. Event tourism: Definition, evolution, and research. *Tourism Management*. 2008. Vol. 29, Issue 3. P. 403–428. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517707001719?via%3Dihub>
37. Glossary of tourism terms. *UN Tourism*. URL: <https://www.untourism.int/glossary-tourism-terms>
38. Hoteles y Restaurantes Paradores. *Paradores* : вебсайт. URL: <https://www.parador.es>
39. How Many Castles In Germany Are There? You'd Be Surprised. *Wandering Beyond Borders*. 2024. URL: <https://www.wanderingbeyondborders.com/how-many-castles-in-germany/>

40. Instituto del Patrimonio Cultural de España (IPCE). Plan Nacional de Arquitectura Defensiva. Madrid: Ministerio de Cultura, 2021. URL: <https://ipce.culturaydeporte.gob.es>
41. International tourist arrivals in 2023 exceed forecasts to reach 85 million for the first time. *La Moncloa*. 2024. 2 Feb. URL: https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/news/paginas/2024/20240202_international-tourists.aspx
42. Krückmann P.O. (Hrsg.). Neuschwanstein. — München: Prestel, 2020. — 160 S.
43. Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español : Ley de España de 25.06.1985 № 16/1985. *Boletín Oficial del Estado*. 1985. № 155. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12534>
44. Map of Castles Open To The Public. *Rick Steves Travel Forum*. URL: <https://community.ricksteves.com/travel-forum/germany/map-of-castles-open-to-the-public>
45. Neuhofer B., Buhalis D., Ladkin A. A Typology of Technology-Enhanced Tourism Experiences. *International Journal of Tourism Research*. 2013. Vol. 16, No 4. URL: https://www.researchgate.net/publication/272566675_A_Typology_of_Technology-Enhanced_Tourism_Experiences
46. Nyaupane G. P., Andereck K. L. A Typology of Cultural Heritage Attraction Visitors. *Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally*. 2007. P. 63. URL: <https://scholarworks.umass.edu/server/api/core/bitstreams/fbdce994-438e-4e23-915c-72ad2928e75d/content>
47. Patrimonio Nacional. Informe Anual 2022. Madrid: Patrimonio Nacional, 2023. URL: <https://www.patrimonionacional.es>
48. Patronato de la Alhambra y Generalife. Memoria de Actividades 2022. Granada: Junta de Andalucía, 2023. URL: <https://www.alhambra-patronato.es>

49. Prosperity Data360 Economy Snapshot. Tourism. Germany. Washington : World Bank, 2024. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099544011202438719/pdf/IDU-9af2116e-4a89-4805-9289-18fb145ba7e4.pdf>
50. Rheinland-Pfalz Tourismus. URL: <https://www.rlp-tourismus.com/de/>
51. Schlösser-Guide | Schlösser und Burgen in Deutschland. URL: <https://www.schloesser-guide.de/>
52. Schwarzer M., Mengel A., Konold W. et al. *Bedeutsame Landschaften in Deutschland. Gutachtliche Empfehlungen für eine Raumauswahl*. Bd. 1: Schleswig-Holstein und Hamburg, Niedersachsen und Bremen, Mecklenburg-Vorpommern, Nordrhein-Westfalen, Sachsen-Anhalt, Brandenburg und Berlin. Bonn : BfN-Skripten 516, 2018. URL: https://bf.n.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/157/file/Skript_516.pdf
53. Sitio web oficial de turismo de Andalucía. *Andalucia.org* : офіційний туристичний портал Андалусії. URL: <https://www.andalucia.org>
54. Spain Tourism Statistics. Fact-Checked 2026. *Gitnux* . URL: <https://gitnux.org/spain-tourism-statistics/>
55. Spain's tourism sector could exceed €260 billion by 2025, according to WTTC. *World Travel & Tourism Council* : вебсайт. URL: <https://wttc.org/news/spain-tourism-sector-could-exceed-260-billion-euros-by-2025>
56. The river that passes more castles than any other in Europe. *The Times of India*. 2025. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/travel/destinations/the-river-that-passes-more-castles-than-any-other-in-europe/articleshow/125670718.cms>
57. The Saar Cycle Route. *Cycling Holidays* : вебсайт. URL: <https://www.cycling-holiday.com/saar-cycle-route>
58. Tourism Data – Inbound Tourism. *UN Tourism* : вебсайт. URL: <https://www.untourism.int/tourism-statistics/tourism-data-inbound-tourism>

59. Über uns. Bayerische Schlösserverwaltung. URL:
<https://www.schloesser.bayern.de/deutsch/ueberuns/index.htm>
60. UNESCO World Heritage Centre. Upper Middle Rhine Valley (список №1066). Inscription 2002. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1066/>
61. UNESCO. Cutting Edge: Bringing cultural tourism back in the game. URL:
<https://www.unesco.org/en/articles/cutting-edge-bringing-cultural-tourism-back-game>
62. Vereinigung der Landesdenkmalpfleger in der Bundesrepublik Deutschland. *Burgenlexikon Deutschland*. URL: <https://www.vereinigung-landesdenkmalpfleger.de>
63. Web oficial de Turismo de Castilla-La Mancha. *Turismocastillalamancha.es*
: офіційний туристичний портал Кастилії-Ла-Манчі. URL:
<https://www.turismocastillalamancha.es>